BIBLIOTHÈQUE ARMÉNIENNE VENISE S. LAZARE

ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը՝ 7 ամսվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը։
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի եւ տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՄՇԱԿ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1916 Թ. ՀԱՄԱՐ
(45-ՐԴ ՏԱՐԻ)
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է՝

12 և 11 ամիսը	10 ամիսը	9 ամիսը	8 ամիսը	7 և 6 ամիսը	Այնուհետեւ ամսական ՄԷԿ ռուբլի։
10 ռուբ.	9 ռուբ.	8 ռուբ.	7 ռուբ.	6 ռուբ.	

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 12 ռուբլի։
Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։ Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ առաջին երեսի վրա տողատեղին (պէտիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կոպէկ։
Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կոպ. նամականիշ։
Հին բաժանորդներին խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։
Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Կիրակի, դեկտեմբերի 13-ին, Վանքեան եկեղեցում (Արքունական փողոց) տեղի կունենան պատարագ և հոգեհանգիստ Մոսկվայում վախճանված տիկին
ՆԱՏԱԼԻԱ ԻՎԱՆՈՎՆԱ
ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆՑԻ
համար։ Պատարագը կը սկսվի ժամը $10^1/_2$-ին, իսկ հոգեհանգիստը՝ 12-ին։ Հանգուցեալի ամուսինը՝ բժշկապետ Մ. Ս. Շահ-Պարոնեանց և դուստրը՝ բարոնեսսա Մ. Մ. Ունգերն-Շտերնբերգ խնդրում են ազգականներին և բարեկամներին յարգել իրանց ներկայութեամբ ննջեցեալի յիշատակը։ 913. 2—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է
ՀԻԹԵՆԻ
ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
ՅՕԳՈՒՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻ
Ժողովածուին մասնակցել են մօտ 50 հայ գրականագէտներ։
Գինն է 2 ռուբլի Թիֆլիսում։ Օտար տեղերի համար ճանապարհածախսով—2 ր. 50 կ.։ Վերադիր վճարով ոչ ոքի չի ուղարկվում։
Պահեստը գտնվում է Նպաստամատոյց Ընկերութեան գրասենեակում, ուր և պէտք է դիմել այս հասցէով՝ Тифлисъ, Обществу Вспомоществованія на случай бѣдствій «НПАСТАМАТУЙЦЪ». Соломоновская, 21. տп. 892. 10—7

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Այսօր, շաբաթ, դեկտեմբերի 12-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Հայ Դերասանական Ընկերակցութիւնը
կը ներկայացնէ
ԱՊՈՒՇ
Դրամա 5 արար., փոխադրութիւն Դոստոեվսկիից, Թարգմ. Խաժակի
Մասնակցում է ամբողջ խումբը։
Սկիզբը երեկ. ժամը ճիշդ 8-ին։
Տոմսակները՝ 50 կ-ից—1 ր. 25 կ.։
Ռեժիսոր՝ Սևումեան
Հիւրերը՝ ըստ յանձնարարութեան՝ Կլուբի մուտքի համար վճարում են—տղամարդիկ 50-ական կոպ., կանայք և ուսանողները 25-ական կոպէկ։ 910. 1—1

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ „Պալաս" ԹԱՏՐՈՆ
(Կոստանտինովսկայա փողոց նախկին Արաքեանի)
ԱՅԺՄ ՆՈՐՈԳՎԱԾ, ԿԱՐԳԻ ԳՑԱԾ ԵՒ ՊԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԵՌԱՑՎԱԾ։
Այսօր, շաբաթ, դեկտեմբերի 12-ին
Հայ դրամա-օպերէտային առաջին դերասանական ընկերակցութիւնը
Ընդառաջ գնալով հասարակութեան ցանկութեանը՝ կը ներկայացնէ ամէն տեղ մեծ աջողութիւն և ընդունելութիւն գտած
ԱՍԻԱԿԱՆ ՈՒՐԱԽ ՕՊԵՐԷՏ
ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ-ԱԼԱՆ
4 գործող. հեղ. Ուզէիր-բէգ Հաջիբէգօվի, Թարգմ. Ս. Կարախանեանի։
Արևելեան երաժշտախումբ Թարգմանչի ղեկավարութեամբ։
Սկիզբն է երեկ. ժամը $8^1/_2$-ին։
Տեղերի գները 1 ր. 50 կ. մինչև 30 կոպէկ։
Թատրոնը տաքացվում է և կը տիրէ կարգապահութիւն։
Խմբի լիազօրներ՝ պ. պ. Թորոսեան, Ղազարեան և Փիրումեան։
ԱԶԴ.—Վաղը, կիրակի, դեկտ. 13-ին նոյն թատրոնում կը ներկայացվի ժողովրդի սիրելի դարձած ուրախ օպերէտ՝ «Նա ՉԸ ԼԻՆԻ ՍԱ ԼԻՆԻ» (Մաշադի Իպատ)։ 914. 1—1

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԷՎՄՈՏՕՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌԷՆՏԳԷՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամէն օր՝ 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ ձր. ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7—92. տп. (ա. օ.) 896. 100—6

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ԿԵՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, փարփորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթօդով։
Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։
(ա. օ.) տп. 515. 100—91

ԲԺԻՇԿ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը՝ մասնաւորապէս կոկորդի, քթի, ականջի հիւանդութիւններով։
Առաւօտեան ժամը 10—12-ը։
Երեկոյեան » 5—7-ը։
Бебутовская ул. № 26. 3 րդ օրինոյաց գիմնազիայի կողքին։
տп. 779. 50—37

Թիֆլիսի կոյրերի Հոգաբարձութեան Ակնաբուժարանի աւագ օրդինատոր
ԲԺՇԿՈՒՀԻ
ՍՈՖԻԱ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
ընդունում է աչքի հիւանդութիւններից ամեն օր՝ ցեր. ժամը $1^1/_2$-ից մինչև ժամը 3-ը։ Սերգիէվսկայա փող. № 1. Տելեֆոն № 16—67։
տп. 753. 50—43

ԵՐԱԽՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՂՋՈՅՆ

Երախտագիտութեամբ ողջունում ենք Ամերիկայի հասարակութեան կազմակերպած հայանպաստ կոմիտէտի երկու առաքեալներին, միստր Վիլսոնին և միստր Հիլլին, որոնք եկել են մեր երկիրը՝ մարդասիրական և քրիստոնէական-եղբայրական կարեկցութեան մի ակտ կատարելու, այն է օգնելու մեր Թիւրքահայ Թշուառ և հալածական եղբայրակիցներին։

Այն րօպէին, երբ մեր կրած սոսկալի աղէտը, դժնդակ Թշուառութիւնը, մեր ազգի մի մեծ հատուածի բնաջնջումն իսկ գազանաբարոյ մի կառավարութեան ձեռքով անտարբերութեան է հանդիպում նոյնիսկ մեր հարեւան ազգերի մէջ, երբ մեր տուած սոսկալի զոհերը շատ քիչ են գնահատվում նրանց կողմից, որոնց պարտականութիւնն էր գնահատել, այդ րօպէին հեռաւոր և անդրծովեան Ամերիկայից եկած առաքեալների կարեկցութիւնը և օգնութիւնը մեզ համար վերին աստիճանի Թանգագին և գնահատելի են։

Եւ եթէ մեր Թիւրքահայ եղբայրներին նոյնիսկ աւելի վատթար դրութիւն վիճակված լինի, դարձեալ այն միտքը, թէ կան ազգեր և մարդիկ, որոնք քրիստոնէաբար, մարդասիրաբար կարեկցում են մեզ, պէտք է պատճառէ մեզ հոգեկան խորին և մեծ մխիթարութիւն, պէտք է լցնէ մեր սրտերը հաւատով և յոյսով, թէ դեռ ամէն բան կորած չէ մեր դատի համար։

Մենք գիտենք, որ ամերիկեան կառավարութիւնը քաղաքական պայմանների ներկայ դասաւորութեամբ անկարող է հանդիսանում աւելի կտրուկ և իրական քայլեր փորձել Թիւրքաց կառավարութեան դէմ, չը նայելով որ Ամերիկայի հասարակութեան որոշ խաւեր նոյնիսկ պատերազմ են պահանջում յայտարարել, բայց և ամերիկեան ժողովրդի մասնաւոր համակրութիւնը, մի հզօր քաղաքակիրթ ժողովրդի կարեկցութիւնը հանդէպ մի պատմական հին ազգի՝ երախտագիտական զգացումներով է լցնում մեր սիրտը։

Ուստի ի դէմս միստր Վիլսոնի և միստր Հիլլի համակրանքով ողջունում ենք ամերիկական հասարակութեան ներկայացուցիչներին։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
10 դեկտեմբերի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Կովկասեան զօրաճակատի վրա լոյս դեկտեմբերի 8-ի գիշերը Թիւրքերը կրակում էին մեր նոր դիրքերի դէմ Ախտա գիւղի շրջանում.

Վանի շրջանում, Վանի լճի հիւսիսային ու հարաւային ափերի մօտ երկու տեղ հետախոյզների հրացանաձգութիւն է։

Սև ծովի վրա մեր ականանաւերը հրաձգութիւն ունեցան Վառնայի մարտկոցների հետ քարածխային շրջանում. մեր սուզանաւը ոչնչացրեց մի մեծ առագաստանաւ, որ քարածուխ էր բեռնել։

ԼՈՆԴՈՆ.—Համայնքների պալատում Չեմբերլէյնը յայտնեց, որ գեներալ Տաունսէնդի զօրքի կորուստն է մինչև դեկտ. 5-ը 1127 մարդ, որոնցից 49 հոգին մահացել են հիւանդութիւնից։

բամասերով յաճախակի փորձեց մօտենալ մեր խրամատներին, բայց ամէն անգամ վանվեց մեր կրակով և Թագնվեց իր խրամատների մէջ։

ՓԱՐԻԶ. — Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Արրասից դէպի հարաւ մեր արտիլերիան շարունակեց իր կործանարար ռմբակոծութիւնը Թշնամու ամրութիւնների դէմ։

Շամպանիում տեղի ունեցաւ կռիւ ձեռքի ռումբերով «193» գագաթի շրջանում։

Մեր աջ զօրաթևը շարունակում է առաջանալ։

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից տեղեկացնում են.

Զուգիկարիա հովտում լոյս դեկտ. 7-ի գիշերը մեր արտիլերիան շարունակեց եռանդով ռմբակոծել Լարդարո ամրութիւնները։ Դեկտ. 8-ին այդ ռմբակոծութիւնը աջողութեամբ վերսկսվեց, ըստ որում կռուի ժամանակ Թռիչքներ կատարող Թշնամու 2 աէրօպլանները ստիպված էին փախչել։

Սուգանո հովտում մենք ռմբակոծեցինք Լէվիկօ կայարանը։

Ասիագօ հովտում դեկտ. 8-ին մեր Թընդանօթային կրակը ստիպեց Թշնամու օդագնացին իջնել և անձնատուր լինել մեզ։

Թշնամու օդագնացներն անհետևանք ռմբակոծեցին Պոդգորիի մօտի մեր դիրքերը։

ԼՈՆԴՈՆ.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Թշնամու արտիլերիան եռանդով գործում էր մանաւանդ Ցրիկուրի, Լա-Բասսէ և Իպրի ջրանցքի շրջանում։ Մեր հրետանիներն աջող պատասխանում էին։

ՓԱՐԻԶ.—Մալտա կղզուց հաղորդում են, որ եապօնական «Սակոմարու» շոգենաւը ջրասուզվել է Թշնամու սուզանաւից. բոլոր նաւաստիներն ազատվել են։

պիսի ցաւալի հետևանք կունենար իր համար։

Քերէմ է փախել մայրաքաղաքից 30 վերստ հեռու գտնվող յայտնի Էմիր-Հիշմէթը, որ հեռագիրների մէջ յիշվում է իբրև Գերմանիայի և Թիւրքիայի կողմնակիցների գլխաւոր ղեկավար. նրա ձեռքի տակ գտնվում են 700 ձիաւոր և 600 ժանդարմ, որոնք կարող են շրջապատվել մեր զօրքերից։ Էմիր-Հիշմէթի բարեկամները գիշերը յայտնեցին նրան Ղումը ռուսների կողմից գրաւվելու և նրան սպառնացող վտանգի մասին։ Այն ժամանակ Էմիր-Հիշմէթը զուր տեղը սկսեց կոչեր ուղղել իր բարեկամներին, յորդորելով—օրինակ՝ բախտիար ցեղերից մինի առաջնորդ սարդար-Բահաթուրին—գալ հեռագրատուն, բայց վերջինս պատասխանեց, որ ոչ մի կապ Էմիր-Հիշմէթի հետ նա չունի։ Այդ տեսակ դէպքը Պարսկաստանի դրութեան համար ներկայանում է շատ նշանաւոր։

ԹԷՀՐԱՆ. — Ամբողջ Թէհրանում յուզմունք է տիրում։ Երեկոյեան ժամը 7-ից լսվում էր հեռաւոր Թնդանօթաձգութիւն։

Մայրաքաղաքում ցերեկով տեղեկութիւն ստացվեց, որ նրանից 35 վերստ հեռաւորութեան վրա, Ռաբաթ-Քէրիմում կռիւ է սկսվել ռուսաց զօրքերի, որոնք արշաւում են հարաւից՝ Սավէի կողմից և հիւսիսից՝ Էնգի-Իմամից, և Էմիր-Հիշմէթի ձիաւորների ու ժանդարմների միջև։

Հինգ օր առաջ Թէհրանում մնացած ժանդարմերիայի պետը տեղեկացրեց, որ շվէդ հրահանգիչ Գլիրուպը շտապով ուղարկվել է Ռաբաթ-Քէրիմ, որպէսզի հրամայէ ժանդարմներին դադարել կռւին մասնակցելուց, այդ ժանդարմները վաղուց է որ չեն հնազանդվում դնդապետ Էդվալին։

Տեղեկութիւններ կան, որ սարդար Բահաթուրը այսօր ցերեկով, հէնց կռուից առաջ, հեռագրով խօսակցութիւն է ունեցել Հիշմէթի հետ, սակայն յայտնի չէ Թէ ինչ նպատակով։ Այդ պատճառով յայտնի չէ, Թէ ինչպիսի դիրք կը բռնեն բախտիարները, եթէ մայրաքաղաքում երևան Հիշմէթի ջարդված զօրքերը։

Թէհրանում լսվող հրացանաձգութեան ձայնը ցոյց է տալիս, որ կռւողները մօտենում են մայրաքաղաքին։

Հաղորդում են, որ քաղաքից միքանի վերստ հեռու՝ Շահ-Աբդուլ-Ազիզում երևացել են պարսիկ փախստականներ։

Հեռագիրը և հեռախօսը կամ խզվել և կամ չեն գործածվում են, ուստի և մայրաքաղաքում դէպքերի մասին տեղեկութիւնները ստացվում են չափազանց ուշ, այն էլ կցկտուր։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
10 դեկտեմբերի

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ. — Կ. Պոլսից հաղորդում են. «Օսմանիշէր-Լլօյդը» յայտնում է լուրերի հիման վրա, որ մի քանի օր յետոյ բուլգարական զօրքերն անցնելու են յունաց սահմանը։ Աթէնքի բուլգարական դեսպանը իբր թէ այդ առիթով երկարատև խորհրդակցութիւն է ունեցել մինիստր-նախագահի հետ»։

Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, Նիշում մեծ պատրաստութիւններ են տեսնվում սպասելով զօրքերի մէջ հիւրերի, որոնց անունները գաղտնի են պահվում։ Կարծում են, որ Նիշ են գալու գերմանական կայսրը և աւստրիական գահաժառանգը և ընդունվելու են Ֆէրդինանդ արքայից, որի ուղեկցութեամբ էլ անցնելու են Նիշից դէպի Սոֆիա։

ՑԷՏԻՆԻԷ. — Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Թշնամին ամրանում է Սանջակի զօրաճակատի ամբողջ տարածութեամբ, հեռացնելով բոլոր ազգաբնակութեան և ամբողջ անասունները Տարօ գետի աջ ափից։

Մենք վանեցինք Թշնամու յարձակումը Բէրանի շրջակայքում պատճառելով նրան խոշոր կորուստներ և ձեռք ձգելով գերիներ։

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
10 դեկտեմբերի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Գալիցիայում, Պոդգայցից դէպի արևելք, հակառակորդը փոքրաթիւ զօ

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
10 դեկտեմբերի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Պարսկաստանում լոյս դեկտ. 6-ի գիշերը մենք վանեցինք ապստամբներին Այրուրիկ գիւղի շրջանից. Համադանից դէպի հարաւ մենք գրաւել ենք Արաս-Աբադ լեռնանցքը։

Դեկտ. 7-ին մեր զօրաբաժինը Ղում մտնելուց առաջ կռւով գրաւեց Սավէ գիւղը՝ փախուստի դարձնելով մօտ 600 հեծեալ և հետևակ ժանդարմի և ապստամբի։

ԹԷՀՐԱՆ.—Երէկ գիշեր հակառակորդի ջարդված պարտիզանները փորձեցին Թէհրանի համախոհների հետ հեռագրով փոխադարձաբար յարաբերութեան մէջ մտնել, որպէսզի պայմանաւորվին յետագայ գործելակերպի մասին։ Ըստ երևոյթին՝ հակառակորդը չէր սպասում, որ Ղումի ճանապարհի վրա ճակատամարտն այդ-

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
10 դեկտեմբերի

ԿՈՊԷՆՀԱԳԷՆ. — «Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսսէն» յայտնում է, որ աւստրիական կառավարութիւնը ստացաւ ամերիկեան երկրորդ վերջնագիրը «Անկօնան» ընկղմելու առիթով։ Միացեալ Պետութիւնների կառավարութիւնը իր նոր վերջնագրով պահանջում է Աւստրիայից՝ անյապաղ կատարել նոյեմբերի 23-ին ուղարկած վերջնագրի բոլոր պահանջները, որպէսզի Ամերիկայի և Աւստրո-Ունգարիայի միջև տիրող բարի յարաբերութիւնները շարունակվեն։

«Ֆօսիշէ Ցայտունգը» յայտնում է, որ աւստրո-ունգարական մինիստրութեան սանիտարական գնացքին Թոյլ չէ տրված անցնել Ռումինիայի վրայով դէպի Բուլգարիա, ուստի և այդ գնացքի վագոններն ուղարկվել են Օրշովի վրայով։

Վիեննայից պաշտօնապէս հաղորդում են, որ 1871—1870 Թ. Թ. ծնված երիտասարդները զէնքի են կանչվում 1916 Թ. յունվարի 4-ին, իսկ 1865, 1866 և 1867 Թ. Թ. ծնվածները՝ 1916 Թ. յունվարի 8-ին։

Բեռլինից պաշտօնապէս հաղորդում են, որ գերմանական կայսրը տկարութեան պատճառով յետաձգել է արևմտեան զօրաճակատը մեկնելը։

ԱԹԷՆՔ.—Ֆերդինանդ արքան Բորիս որդու հետ հանդէսով մտել է Մօնաստիր։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ֆրանսիայում և Ֆլանդրիայում բրիտանական զօրքերի գլխաւոր հրա-

[illegible] են 5 օր։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
10 դեկտեմբերի

ՏՕԿԻՕ.—Լրագիրները հաղորդում են, որ Չինաստանում երրորդ յեղափոխութեան սկիզբը մերձաւոր ապագայի հարց է համդիսանում։ Ցեղափոխականները ստացել են աջակցութեան խոստում Չինաստանի գաւառական զօրքերից և կազմակերպում են զինուորախմբեր։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Ամբողջ Շվեդիայում անսովոր ցրտեր են, որ տեղ-տեղ չեն եղել 100 տարվայ ընթացքում։ Եմտլանդ գաւառում դեկտ. 9-ին 53 աստիճան սառնամանիք էր. սնդիկը ջերմաչափերի մէջ սառեց։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—«Բերլ. Տիդենդէին» հեռագրում են Հաագայից. «Ստոյգ աղբիւրից հաղորդում են, որ Միւնստօրում՝ Վեստֆալլիայում, վառօդի գործարանում պայթում առաջացաւ, որ ոչնչացրեց գործարանը ու վառօդի խանութները և քաղաքի մէջ մեծ աւերումներ գործեց։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Նօրվէգիա ժամանեց Ֆօրդը իր խաղաղութեան յանձնաժողովով։ Մի քանի լրագիրների թղթակիցներ հաւատացնում են, որ նա իր հետ տանում է մի հանճարեղ ծրագիր, թէև ինքն էլ կասկածում է իր միսիայի աջողութեան մէջ և յոյս ունի միայն մի օրվայ հաշտութեան վրա, նպատակ ունենալով փրկել հազարաւոր զինուորների կեանքը։ Արշաւախմբին ուղեկցում են նահանգապետները ութը նահանգների, կին-սենատոր Րօբինսօնը և ականաւոր ֆինանսիստներ։

◆ Պարիզում 75 տարեկան հասակում վախճանվեց Վայեանը, որ 1871 թւին մահվան էր դատապարտված կօմմունային մասնակցելու համար և որ յետագայում ներումի արժանացաւ։ Նա համոզված խաղաղասէր էր։ Պատերազմը մի ծանր փորձութիւն էր նրա համար։ Սակայն որքան նա ատում էր պատերազմը, նոյնքան էլ նա կողմնակից էր այն պատերազմին, որ յաղթանակ տանի գերմանական միլիտարիզմի վրա։

◆ Մօսկվայում կայացաւ զեմստվային, քաղաքային և զինուորա-արդիւնաբերական միութիւնների խորհրդակցութիւնը՝ պարզելու Ռուսաստանի քաղաքական կեանքի ընդհանուր պայմանները ներկայ մոմենտում։ Խորհրդակցութեանը մասնակցում էին նաև մի քանի պատգամաւորներ, Մօսկվայի դումայի իրաւասուներ և հասարակական գործիչներ։ Խորհրդակցութիւնը առանձին ուշադրութիւն դարձրեց աջակողմեանների արշաւանքի վրա, որոնց ինսինուացիան, խորհրդակցութեան կարծիքով, չէ կարող անպատասխանատու լինել և պէտք է նրան հակադրել այն, որ հասարակութեանը իրաւունք դարձվի պատերազմի կարիքների համար աշխատող հասարակական կազմակերպութիւնների իսկական ուղղութեան մասին։ Մօտ ապագայում լոյս կը տեսնեն այդ կազմակերպութիւնների գործունէութեան տեղեկագրերը։ Խորհրդակցութիւնը միաձայն անհրաժեշտ գտաւ հասարակական աջակցութիւնը առաջադէմ բլոկին։

◆ «Ռ. Վեդ.»-ը հաղորդում է, որ գերմանացիների համոզմամբ ձմեռային պատերազմի ժամանակ կարող են տեղի ունենալ խոշոր գործողութիւններ ռուսների կողմից։

◆ Զինուորական մասնագէտների կարծիքով, պատերազմի բախտը լուծվելու է ռուսական զօրաճակատի վրա, և ոչ մի աջողութիւն Բալկաններում, Փոքր-Ասիայում կամ Եւրոպայի այլ ռազմաբեմերում չի ունենալու վճռական նշանակութիւն, մինչև որ չը հասունանայ այս կամ այն խոշոր հետևանքը ռուսական զօրաճակատի վրա։ Ներկայումս ընդհանուրի ուշադրութիւնը գրաւում է ռուսական զօրաճակատի այն մասը, որ մօտենում է Ռումինիային։

◆ Աթէնքից հեռագրում են, որ թշնամին շարունակում է կենտրոնանալ յունական սահմանի մօտ։ Կիւստենդիլ և Նէվրոկօպ են եկել 30 հազար յոյն զինուոր։

◆ Մէնշիկօվը առաջարկում է, փոխանակ պատերազմի հետ կապված յօժարակամ մասնակցութեան, ընդունել բոլոր աշխատանքի ընդհանուր ազգայնականութեան ծառայութիւնը պետական պաշտպանութեան գործին, փորել տալով խրամատներ, աշխատեցնելով երկաթուղագծեր կառուցանելու վրա և այլն։

◆ Ներքին գործերի մինիստրը «Մամուլի Բիւրօն» այցելելու ժամանակ իր խօսակցութեան վերջում յայտնել է, որ բոլորովին սխալ են այն տեղեկութիւնները, թէ ռուս կառավարութեան մէջ կայ մի հոսանք յօգուտ հաշտութեան։ «Պատերազմը մինչև յաղթութիւն. գրանումն է մեր ապագան,—ասել է մինիստրը.—հաւատացէ՛ք, այդպէս էլ կը լինի»։

ՄԻ ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՅԵՐ ԿՈՏՈՐՎԱԾ

Լօրդ Բրայսը ներկայացրեց անգլիական կառավարութեան երկու զեկուցագրեր Թիւրքական կառավարութեան՝ Փոքր-Ասիայում գործած գազանութիւնների մասին։ Զեկուցագրերը հիմնված են, գլխաւորապէս, օտարազգի հիւանդանոցների պաշտօնեաների վկայական ցուցմունքների վրա։ Լօրդ Բրայսը հաղորդում է, թէ ձեռնհաս անձանց ճշգրիտ հաշուի համաձայն՝ կոտորվել են մօտ մի միլիօն հայեր, այն է՝ Թիւրքիայի հայ ազգաբնակութեան կէսը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐԸ

«World» լրագրի աշխատակիցը, որ գնում էր հարաւ աքսորվող հայերի խմբերի ետևից, որոնք Անատօլիայից քշվում են Արաբական Թերակղզու հարաւը, նկարագրում է այն արիւնազանգ կոտորածները, որ Թիւրքերը սարքեցին Մենաքիր սարերի մէջ, Իմարա գիւղի շրջակայքում։ Գնալով անապատում ամբողջ 8 օր, հալածական հայերի մի խումբ, բաղկացած 200 ծերունիներից և 600 կանանցից ու երեխաներից, սաստիկ տառապում էր քաղցից ու ծարաւից։ Հալածական այդ հայերից շատերը ետ էին մնում կարաւանից, ուժասպառ լինելով թուլութիւնից և հիւծվելուց։ Ամերիկացի թղթակիցները և չէզոք սանիտարական առաքելութիւնների մի քանի անդամներ օգնութիւն էին ցոյց տալիս և փրկեցին մի քանիսին այդ թշուառներից։ Սակայն մօտ 100 հոգի սովամահ եղան։

Երբ մօտեցան Մենաքիր սարերին և տեսան հեռուից Իմարա գիւղի մօտ բուսականութիւն, թշուառները ուրախացան, որ շուտով կը ստանան ջուր, ուստի վազելով դիմեցին դէպի փրկաւէտ օազիսի կողմը։ Բայց զօրախմբի պետ թիւրքական օֆիցերը, կարծելով թէ հայերը կամենում են փախչել, հրամայեց զօրախմբին գնդակահարել փախչողներին։ Գնդակահարութիւնից յետոյ, երբ մի քանի տասնեակ հայեր ընկան, ձիաւոր զինուորները սկսեցին թրերով կոտորել հայերին։ Տեղի ունեցաւ մի արիւնազանգ կոտորած, որը ոչ ոք չը կարողացաւ կանգնեցնել։ Թիւրքերը և քիւրդերը, կանգնեցնելով փախչող ամբոխը, մտան նրա մէջ, և սկսվեց թշուառ և տանջված հալածականների ընդհանուր կոտորած։ Սպանվեցին և վիրաւորվեցին մօտ 300 հոգի։ Դօկտօր Ինմանը, որ ամերիկական սանիտարական առաքելութեան անդամն է և փորձեց ետ պահել թիւրք օֆիցերի խանդը, իբրև պատասխան ստացաւ մի գնդակ իր ուսին։

«World» թերթի թղթակիցը, նկարագրելով այդ դէպքը, կցում է, թէ Ամերիկան չէ կարող թոյլ տալ այդպիսի ոճրագործութիւններ, որպիսին կատարում են թիւրքերը հայերի դէմ։ Ամերիկան պարտաւոր է ծայրայեղ միջոցներ ձեռք առնել, կանգ չառնելով նոյն իսկ Թիւրքիային պատերազմ յայտարարելու առաջ։

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ԳԱԶԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻ ԱՒԵԼՈՐԴ ՆՄՈՅՇ

«Matin»-ի թղթակիցը հաղորդում է.

«Կ. Պօլսում թէ բնակչութիւնը և թէ զինուորները մշտական սարսափի տակ են սուզանաւերի գործունէութեան հետևանքով։ Օր չի անցնում, որ մի քանի պայթումներ չը լսվեն։ Իրանց բեռնատար նաւերը պաշտպանելու համար, թիւրքերը մի միջոց են հնարել, որի բարբարոսութիւնը գերմանականներից վար չի մնում։ Իմ մեկնումից մի քանի օր առաջ բէժիի պաշտօնեաներից մէկը եկաւ ինձ մօտ և սաստիկ յուզված պատմեց ինձ հետևեալ դէպքը, որին ինքը ականատես էր եղել։

«— Բօսֆօրի վրայ,—ասաց նա,—տեսայ երկու ածխաբարձ նաւեր, որոնց կապել էին երկու ուրիշ նաւեր՝ լցված հայերով, կիներով և տղաներով։ Ճիշդ այդ ժամանակ մի պայթում լսվեց, և չորս նաւերը ջրի տակ գնացին, իրանց հետը տանելով բոլոր մէջինները»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՒԹԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՂՆԵՐԻ 34-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՑ

Նոյեմբերի 30-ին Բագւում սկսել է իր զբաղմունքները նաւթարդիւնաբերողների 34-րդ համագումարը։ Համագումարի օրակարգը պարունակում է մի երկու խնդիր, որոնք դուրս են գալիս նաւթարդիւնաբերողների նեղ արհեստակցական շահերի շրջանակից և շօշափում են ընդհանուր հասարակական շահեր։ Այդ խնդիրների մասին էլ կը լինի մեր խօսքը։

I

Բնակարանային հարցը

Մօտ 20 տարի է, որ նաւթարդիւնաբերողների համագումարը իր զբաղմունքի նիւթ է դարձնում բանւորական բնակարանների հարցը։ Տասն տարուց աւելի է, որ այդ նոյն հարցը շահագրգռած է պահում բանւորներին, իսկ վերջիններիս շարժման շնորհիւ նա մտահոգութեան առարկայ է նաև կառավարութեան համար։ Նաւթարդիւնաբերողների համագումարը սկզբունքով որոշել է հանքերի տարածութիւնից դուրս, աննաւթաբեր հողերի վրա, բանւորական աւաններ կառուցանել։ Մի աւան Բիբի-Էյբաթի հանքերի համար, երկուսը՝ Բալախանի (Զաբրաթում և Սաբունչիում)։ Երեք աւանների համար պահանջվում է 370 դեսեատին գետին։ Սակայն նաւթարդիւնաբերողների համագումարը դրական որոշում չէր հանել և խուսափում էր այդ անելուց, որ անթոյլատրելի է ապրել հանքերի արանքում, որ պէտք է բոլոր բանւորական կայարանները տեղափոխել ծրագրվող աւանները։ Մի այսպիսի հարկադրող որոշում կը փութացնէր աւանների կառուցման գործը, իսկ այժմ անգամ հարց է ծագում, թէ ով պիտի ապրի նրանց մէջ։ Այս հարցը ծագում է այն պատճառով, որ խոշոր նաւթարդիւնաբերող ֆիրմաները վիթխարի տներ ու շինութիւններ ունեն կառուցած հանքերի շրջանում և հեշտութեամբ չը պիտի տեղափոխվեն նոր վայրեր, իսկ առանց նրանց ներկայութեան աւանները չեն կարող շէնանալ և բարեկարգվել։ Ծրագրվող աւաններից մէկը միայն՝ Բիբի-Էյբաթինը՝ այս հարցը չի յարուցանում, քանի որ այստեղ չորացվում է ծովախորշի մի խոշոր տարածութիւն, որը պիտի շահագործութեան տրվի և այս պատճառով պիտի աւելանայ բանւորութեան քանակը և զգալի դառնայ բնակարանների կարիքը։

Նաւթարդիւնաբերողների նախորդ 33-րդ համագումարը սկզբունքային դրական որոշում հանեց աւանների կառուցման մասին, յանձնարարելով իր խորհրդին 5 միլիօն ռուբլու առանց տոկոսի օժանդակութիւն խնդրել գանձարանից՝ ուղիներ կառուցանելու դէպի աւանները և պատուիրելով մի յատուկ յանձնաժողովի մասնագիտական քննութեան նիւթ դարձնել աւանների կառուցման գործը և նախահաշիւներ պատրաստել այդ իմաստով։ 33-րդ համագումարի կամքը կատարվել է այսպէս. խորհուրդը միջնորդութիւն է յարուցել կառավարութեան առջև 5 միլիօն օժանդակութեան մասին և Կովկասի փոխարքայութիւնը նպաստաւոր կարծիք է յայտնել այդ միջնորդութեան առիթով, սակայն մինչև այժմ Պետրօգրադի բարձր իշխանութիւնը վերջնական պատասխան չի տուել։ Ցատուկ յանձնաժողովը պատրաստել է աւանների բարեշինութեան և ուղիների (տրամվայ) նախահաշիւները, ըստ որում պարզվել է, որ այդ նպատակների համար պահանջվի ծախք միանուագ 10 միլիօն ռուբլի և տարեկան 1.300,000 ռ.։ Այս գումարների մէջ չեն մտնում բանւորների և առհասարակ բնակչութեան համար շինվելիք տների ծախքերը, որոնց հոգացումը զատ-զատ ընկնում է ֆիրմաների վրա, և պիտի ենթադրել, որ 30,000 բանւոր բնակչութեան հաշւով պիտի հասնի 30 միլիօնի։ Ուրեմն 10 միլիօնը պահանջվում է միմիայն երեք աւանների ընդհանուր պէտքերի համար (տրամվայ, ժողովրդական տներ, բաղնիքներ, հիւանդանոցներ, դպրոցներ, շուկայ, լոյս, կանալիզացիա և այլն)։

Աւանների կառուցման համար այս նախապատրաստական աշխատանքները տեսնելուց յետոյ մնում էր, որ նաւթարդիւնաբերողների 34-դ համագումարը իր վաւերացումը տար յանձնաժողովի նախահաշիւներին, նորից ազդու միջնորդութիւն յարուցանէր 5 միլ. օժանդակութեան մասին և ստանալով այդ գումարը՝ ձեռնարկէր իրագործելու տարիներից ի վեր ծեծվող ծրագիրը։ Սակայն մի նոր հանգամանք եկաւ անորոշութեան քօղ ձգելու խնդրի վրա։

Բանը նրանումն է, որ աւանների հարցը շահագրգռել է և Բագւու քաղաքին, որը յանձին իր քաղաքագլուխ Լ. Բըչի և իրաւասու Իլիւշկինի նոր առաջարկ է մտցնում աւանների կառուցման գործի մէջ։ Բագուն առաջարկում է աւանները կառուցել քաղաքային գետնի վրա և դրա համար տեղ է առաջարկում իր ծայրերում։ Աւանների ընդհանուր բարեշինութեան հոգսը նա իր վրա է վերցնում, առաջարկելով աւելացնել գանձարանից խնդրած օժանդակութեան գումարը և աւելի շատ մտահոգել այն բանի վրա, որ յարմար ուղիներ կառուցվեն քաղաքից մինչև հանքերը։ Հարկաւ, քաղաքային գետնի վրա կառուցած տների համար ֆիրմաները պիտի ենթարկվեն քաղաքային տուրքի և քաղաքի հրատարակած պարտադիր կանոններին։

Բագուն՝ յանձին քաղաքագլուխ Բըչի՝ իր առաջարկը նպատակայարմար է համարում այն պատճառով, որ նախ անորոշ է մնում, թէ որպիսի հասարակական կառավարչութիւն պիտի ունենան կառուցվող աւանները, երկրորդը՝ աւանները կառուցվում են հանքերին կպած վայրերում, ուր օդը ընդհանրապէս վատառողջ է և ապականված, երրորդը՝ Բալախանի հանքերը տարեցտարի ցամաքում են և այլն։ Եթէ աւանները կառուցվեն քաղաքային գետնի վրա, ապա հեշտութեամբ փակվում է նրանց կառավարչութեան խնդիրը, քանի որ քաղաքային ինքնավարութեան գործառնութիւնները պիտի ընդգրկեն և այդ նոր քաղաքաբաժինները, առանց տեղ թողնելու որ կառավարչութեան շուրջը պայքար մղվի ձեռնարկողների և բանւորների միջև, մի բան, որ անխուսափելի կը լինի աւաններում։ Գալով քաղաքի առաջարկած գետնի կլիմայական պայմաններին՝ պիտի ասել, որ նա դէպի ծովը նայող հարթութեան վրա է և մաքուր օդ ունի, իսկ Շօլլարի ջրանցքը

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՄԵԾ ԻՆՔՆԱԶՈՀՈՒԹԻՒՆ

(Ի. Ն. Պոտապենկոյի)

V

Պորուչիկ Սվիրիլինը լաւ ծանօթ էր Աննա Միխայլովնա Շահրենեվայի հետ։ Վերջինը ճանաչում էր նրան դեռ մանկութիւնից, երբ նա Անդրէյի հետ սովորում էր զինուորական դպրոցում։ Ցետոյ, ճիշդ է, նա սակաւ էր տեսնում նրան, 5 տարին մի անգամ. բայց ինչէ՝ լաւ ճանաչում է, որպէս ընկեր և բարեկամ Անդրէյին, և այժմ իր երևալը նրա տանը՝ չը պիտի շփոթեցնէր նրան։

Նա շատ թեթև էր նայում խնդրի վրա, միայն մտածում էր, որ այդ տխուր յայտնութիւնը իրա համար աւելի հեշտ էր, քան Անդրէյի։ Պիտի կրէր ծանր հարուած և իր հետևանքները, այն է՝ և՛ նա արցունքներ, և՛ գանգատներ, և՛ հառաչանքներ... նա յանձն էր առնում այդ բոլորը. նա չէր ընկնի այն հիւանդագին դրութեան մէջ, ինչպէս Անդրէյը այդ մի քանի օրը։

[illegible] կարդալը սկսել էր այն օրվանից, երբ երկու որդիները պատերազմ գնացին։

— Դուք նրանց չը պատահեցի՞ք,—հարցրեց նա, մոռանալով որ պորուչիկը ծառայում էր հէնց Անդրէյի ջոկատում։—Իմ կրտսեր որդին էլ գնաց այնտեղ։ Այդպէս էր ճակատագիրը։ Ամուսինս զինուորական էր. ահա երկու որդիներս էլ։

— Հապա, Անդրէյ Եգօրիչը այստեղ է,—ասաց Սվիրիլինը,—և շուտով ձեզ մօտ կը լինի։

— Այստեղ։ Ա՜խ, Աստուած իմ... բայց ինչպէս, ապա ինչու չեկաւ ինքը։

— Պաշտօնական գործերով պարտաւոր էր առաջ ներկայանալ մեծաւորին, ապա այստեղ։

— Այո, այո, ի հարկէ. ծառայութիւնն ամենից առաջ։

Պառաւի դէմքը զուարթացաւ և աչքերի մէջ ինչ-որ փայլ երևաց։

— Իսկ Միշան, իմ կրտսեր որդին ձեզ չը պատահե՞ց։

Պորուչիկի աչքերը յանկարծ մթնեցին։ Ցանկարծակի ճայթող որոտի նման առաջը ցցվեց ամենադժուարինը։ Նա աշխատեց [illegible] դէպի նա։

Սարսափելի այդ րոպէին Սվիրիլինը իր կեանքում մոռանալ չէր կարող։ Նա խօսեց մի քանի բան, զգալով հանդերձ նրանց անյարմարութիւնը և անտեղի լինելը։ Խօսեց ինչ-որ ճակատագրի և Աստուծոյ մասին. հայրենիքի և ինքնազոհութեան մասին... Մինչ այդ՝ նրա շրթունքները դողում էին և աչքերը արցունքով լցվեցին։

Նա տեսաւ, թէ ինչպէս Աննա Միխայլովնայի դէմքը գունատեց, գլուխն օրօրվեց և սառած ձեռքը սեղմեց իր ձեռքը.

— Ինչու համար այդ... Ինչու... Աստուած իմ, ուրեմն այդպէս բոլորը... բոլորը...։ Նա մեռա՞ւ... Սպանվա՞ծ է... Այո, այո, էլ մի՛ ասիր... տեսնում եմ...

Նրա ձեռները տարածվեցին սեղանի վրա, գլուխն ընկաւ ձեռների վրա և խուլ հեծեծանքները լսվում էին այնտեղից։

Պորուչիկը վեր կացաւ և կանգնեց նրա մօտ անշարժ, զինաթափ, անոյժ, գիտակցելով որ չը կարողացաւ վարպետօրէն կատարել յանձն առած գործը։

Հեծեծանքների միջից նա որոշում է հարիւր անգամ կրկնվող մի խօսք միայն.

— Միշա՜, Միշա՜, Միշա՜...

հուշակվեց, պարգև ստացաւ, իր ջոկատն եւ։

Այսքանը միայն ասել կարողացաւ նա այդ րոպէին՝ Աննա Միխայլովնային մխիթարելու համար։ Պառաւը ի հարկէ չը մխիթարվեց. բայց և այնպէս Անդրէյի մասին այդքան հաստատ հաւաստիացումները մեղմեցին նրա յուզումները։

Թաց ու մարած աչքերով նստել էր նա Սվիրիլինի կողքին ու լռել։ Պորուչիկը նոյնպէս նստեց իր տեղը։

— Աննա Միխայլովնա, ներեցէք ինձ, որ ես այդպէս ակամայ... կոպիտ կերպով... Մի խօսքով չը կարողացայ։ Ես հէնց Անդրէյի հետն եմ եկել, որպէսզի օգնէի նրան, որ որդիական այս պարտականութիւնը՝ Միշայի մահվան մասին, յայտնել կարողանայ ձեզ։ Եթէ իմանաք, որքա՜ն է նա տանջվել ու կսկծացել...

Պառաւը գլուխը շարժեց, բայց ոյժ չունեցաւ մի բան ասելու։ Պորուչիկը շարունակեց.

— Նա չը գիտէ, որ ես ձեզ հաղորդում եմ այդ տխուր լուրը։ Ես եկայ միայն ասելու ձեզ՝ նրա գալու մասին, իսկ այժմ, խնդրում եմ ձեզ, Աննա Միխայլովնա... Ձեր [illegible]

— Իսկ ինչպէս իմ Միշային...,—սկսեց նա, բայց ինքն իրան ընդհատեց.—ոչ, դա Անդրէյը կը պատմի. Այո, թող նա պատմի։ Իսկ ձեզ շնորհակալութիւն, անչափ շնորհակալութիւն։ Պէտք է բոլորը տանել... Ուրիշներն էլ են տանում։ Ա՜խ, ինչքան անբաղդ մայրեր կան, Աստուած իմ...

Սվիրիլինը տեսաւ, որ յիրաւի, պառաւը արիութիւն ունեցաւ տոկալու անհագին վշտին և երկիւղ չունէր նրան մենակ թողնելու, և վեր կացաւ։

— Անդրէյը իսկոյն ձեզ մօտ կը լինի. ներեցէք ինձ, Աննա Միխայլովնա թոյլ տուէք ինձ գնալ։

Պառաւը դժուարութեամբ վեր կացաւ։ Սվիրիլինը բռնեց նրա ձեռքը, համբուրեց, իսկ նա խոնհարվեց և շրթունքները մօտեցրեց նրա գլխին։

Որքա՜ն խեղճ, խորը վշտացած երևաց իրան պառաւն այդ րոպէին։ Մի էութիւն, որից խլված էր ամեն ինչ և նա մնացել էր դատարկ, մոռացված, լքված...

Այդպէս էլ էր, կամ թէ այդպէս էր զգում իրան նա այդ րոպէին։ Երբ դուռը Սվիրիլինի ետևից փակվեց, Աննա Միխայլովնան [illegible]

քաղաք հասնելուց յետոյ՝ այդ մասին արժէքը աւելի պիտի բարձրանայ։ Ապա մոռացութեան չը պիտի տալ, որ ապագայում ենթադրելի է նաւթաղբիւրների սպառումն, որ պիտի վերջ տայ նաւթարդիւնաբերութեան, և խելացիութիւն չէ մեծածախս աւաններ կառուցանել, որոնք ապագայում պիտի անմարդաբնակ մնան։

Այլ է Բագուի քաղաքի բաղդը. Նա ծովափնեայ քաղաք է և պիտի վաճառաշահ մնայ շնորհիւ իր տեղագրական պայմանների։ Միւս կողմից՝ հաւանական է, որ նրա մէջ զարգանայ մանուածագործութեան (տեքստիլ) արդիւնաբերութիւնը, ուստի և խօսք չի կարող լինել, թէ Բագւում կառուցված տները կարող են բնակչութիւն չունենալ։ Ահա այս բոլոր պատճառներով Բագուն առաջարկում է նաւթարդիւնաբերողների 34-րդ համագումարին վերաքննել իր հին որոշումը և կառուցվելիք աւանների համար տեղ ընտրել քաղաքի գետնի վրա։

Համագումարը երկար վիճաբանութիւններ վարեց ընդհանրապէս աւանների և մասնաւորապէս քաղաքի առաջարկի մասին։ Որոշվեց խնդիրը նոր քննութեան և լուսաբանութեան համար յանձնել յատուկ մասնաժողովի, որի գործունէութեանն պիտի մասնակցեն և քաղաքի ներկայացուցիչները։ Որոշվեց նաև, որ աւանների կառուցման գործում առաջնութիւնը տրվի Բիբի-Էյբաթին։

Բանուորական աւանների կառուցման հարցը բարդանալով՝ ուղղակի դարձել է պետական խնդիր։ Ահա ինչ վերաբերմունք է ցոյց տուել այդ խնդրին Մեծ Իշխան Փոխարքան իր՝ համագումարին ուղղած հեռագրի մէջ. «Շատ ուրախ կը լինեմ, եթէ արդի համագումարը՝ քննելով Բագուի նաւթարդիւնաբերութեան տեղական կարիքները՝ մի որոշ վճռի գայ բանուորական աւանների կառուցման գործում, մշակելով իրական ծրագիր, որը հնարաւորութեան սահմաններում կարող լինէր կեանքի մէջ մտցնել»։ Նաւթարդիւնաբերողները պիտի հրաժարվեն խոստումների սարսափից։ Նրանք պէտք է իրական ծրագիր մշակեն. և դա հնարաւոր կը լինի, եթէ անթոյլատրելի համարվի նրանց արանքում բնակութիւն հաստատելը։

Դ. Ա.

Բագու

ՔԱՂԱՔԻ ԵՒ ՏՐԱՄՎԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԷՃԸ

Մեր ընթերցողները գիտեն, որ մի քանի օր առաջ Նահանգական դատարանում քննվեց Թիֆլիս քաղաքի յարուցած պահանջը բելգիական անոնիմ ընկերութեան դէմ, որ մերժում էր յանձնել քաղաքին տրամվայը, համաձայն պայմանագրի։ Գործի վճիռը թողնված էր դեկտ. 11-ին։ Երէկ նահանգական դատարանը կայացրեց որոշումն, որով վճռում է գործը յօգուտ քաղաքի, պարտաւորեցնելով անոնիմ ընկերութեանն անմիջապէս յանձնել տրամվայը քաղաքին, այնինչ ենթարկելով դատավճիռը նախնական կատարման։

Վ. Ն. ԻՎԱՆԵՆԿՕ

Հեռագիրը գուժեց Կովկասում յայտնի գեներալ Վլադիմիր Նիկոլայեվիչ Իվանենկոյի մահվան մասին, որ տեղի է ունեցել Նալչիկում։ Հանգուցեալը իրաւաբան էր իր կրթութեամբ, ծառայում էր զինուորական շրջանային դատախազի պաշտօնով սկզբում Թիֆլիսում, իսկ յետոյ Մոսկվայում։ 1905 թւին նա թողեց ծառայութիւնը և ընդունվեց երդուեալ-հաւատարմատարների շարքը. շնորհիւ իր հռետորական տաղանդի և գիտութեան՝ նա մեծ պրակտիկա ունէր Մոսկվայում։

Վ. Ն. Իվանենկօն յայտնի է նաև իր գրական աշխատանքներով։ Նրան է պատկանում այս խոշոր աշխատութիւնը՝ «Гражданское управленіе Закавказьемъ отъ присоединенія Грузіи до Намѣстничества Великаго Князя Михаила Николаевича» (1901։ Գիրքը գրված է գեղեցիկ գրական լեզուով և կարդացվում է յափշտակութեամբ։

Նա գրել է նաև ֆելիէտոններ «Новое Обозрѣніе»-ի և Թիֆլիսի ուրիշ հրատարակութիւնների մէջ։ Նա Կովկասի մասին յօդուածներ է գրել «Русская Мысль» ամսագրում։ Նրա բոլոր գրուածքները ներշնչված են սիրով դէպի մեր երկիրը և նրա ժողովուրդները։

Որպէս անձնաւորութիւն՝ հանգուցեալը համակրելի մարդ էր։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Նոր-Բայազէտ, 2 դեկտ.

Առաջներում, երբ ալիւրի պաշարը բաւական քանակութեամբ էր ստացվում, փախստականների օրապահիկը ալիւրով էր տրվում։ Իսկ այժմ, երբ ալիւրը շատ սակաւ է ստացվում, Եղբ. Օգն. կոմիտէն ստիպված է փողով վճարել գաղթականներին, որպիսի հանգամանքը շատ անպաստ լինելով գրեթէ սով է առաջացնում, քանի որ փող ստանալու դէպքում ամբողջ գաղթականութիւնը, մանաւանդ քաղաքում, ստիպված է լինում փռներից թխած հաց գնելու։ Վերջին դէպքում նրանք թանգացնելով հացի գինը՝ միանգամից բարձրացաւ 8—10 կոպէկ ֆունտը, մի գին, որը մեզանում դեռ չը կար այս տարիուկէսվայ ընթացքում։ Ահա տեսնում էք փռների դռների առաջ խռնված փախստականներին։ «Գրվանքա մը հաց տուր»—դիմում է մեկը փռնչի հացագործին։ «Տուէք 8 կոպ.» ասում է հացավաճառը։ «8 կոպէկը չըմ գինայ ինչքան է, ահա փարան»—պարզում է փողը հացագործին, որը վերցնելով իր ուզած գինը՝ տալիս է թէ հացը և թէ աւելորդ փողը։ Եւ դա դառնում է «մազանդա», որը օր-օրի վրա թանգութիւն է բերում ժողովրդի համար և սովի նշաններ առաջացնում։ Բաւական է, որ հացթխարաններում հացի ֆունտը ծախվի 8—10 կոպ., դա ազդում է նաև ցորենատէրերի վրա, և տակսայի վրա և հացահատիկների գների վրա... Անհրաժեշտ է ալիւրի մեծ պաշար ունենալ և փախստականներին անխտիր պարենաւորել անպայման ալիւրով։ Ապա թէ ոչ՝ օրական չնչին 15 կոպ. վճարելով՝ ոչ կարող ենք նրան կշտացնել և ոչ էլ հացի գինը մի որոշ աստիճանի վրա պահել։ Փախստականներին օգնող կոմիտէն առաջին հերթում պարտաւոր է ալիւրի պաշար ներմուծել, մանաւանդ որ անցեալ շաբթին Երեւանի նահանգապետը մեր քաղաքագլխին խոստացել էր «նարեադներ» հայթայթել՝ ալիւր բերելու համար։ Թէ չէ՝ այսպէս ձեռնունայն սպասել, որ վաճառականները հաց ներմուծեն Ռուսաստանից և էժանացնելով ալիւր մատակարարեն թէ ժողովրդին և թէ գաղթականութեան, քաւ լիցի։ Գործին մօտ մարդիկ պարտաւոր են լուրջ ձեռնարկութեան դիմել։ Քանի շուտ, այնքան լաւ։

Օրսորդ

—

Կովկասեան Գլխաւոր Կոմիտէտը, իր վերջին նիստում, որոշել է տալ 1) 6000 ր. Հ. Կենտ. Կոմիտէտին՝ Թիֆլիսում գտնվող հայ փախստականների կարիքների համար և 2) 6000 ր. լեհական կոմիտէտին՝ լեհ գաղթականների կարիքների համար։

—

Քաղաքային Կենտրոնական Յանձնաժողովի փախստականական մասնաժողովը, որ գործում է Հ. Առաքելեանի նախագահութեամբ, ամսիս 9-ին կայացած իր նիստում եկաւ համաձայնութեան Հայկ. Կենտ. Կոմիտէտի և Կ. Հ. Բ. Ընկ. հետ, ի դէմս նրանց նախագահ Ս. Յարութիւնեանի, որ այսուհետև Թիֆլիսում ապրող հայ փախստականների սնունդը հոգալու է Բարեգ. Ընկերութիւնը, իսկ ճանապարհածախքը և շորերը հոգալու է քաղաքային մասնաժողովը։

ԹՈՒՐՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ԴՐԱՄԱՆԵՐԻՑ ՄԻ ԴՐՈՒԱԳ

Յուլիսեան արեգակի կիզիչ ճառագայթների ներքոյ՝ շարժվում էր ծովածաւալ բազմութիւնն՝ արհաւրալից սրտով, փոթորկվող հոգով, արտասուախառն աչքերով, դէպի հարաւ՝ Խոզմաւ սարը։ Այդ՝ Տարօնի արևմտեան մասի հայութեան կանանցից ու երեխաներից բաղկացած մի հօծ բանակ էր, որի այդ ժամանակվայ հոգեկան ու ֆիզիքական ապրումների նմանը հազիւ թէ երբևիցէ պատահած լինի մի որևէ տեղում։

Տղամարդկանց հաշիւը վաղուց մաքրվել էր արդէն։ Մնացել էին այդ խեղճ ու կրակ արարածները միայն, որոնք ըստ երևոյթին բաղդաւոր էին՝ համեմատած միւսների հետ։ Որովհետև մնացածները կրակի բոցերում էին գտել իրանց վերջը, և դա իսկապէս մի տեսակ բաղդաւորութիւն էր՝ որ տանում էին նրանց դէպի Միջագետք։ Եւ մարդկային այդ խառնիխուռն կարաւանն առաջ էր ընթանում դէպի Արածանի, ուսկից և դէպի Խոզմաւ։

Հայոց աշխարհի իւրաքանչիւր անկյուն ըլլուրն անգամ պատմական խոշոր անցքերի վայր է դառել։ Այդպիսի վայրերից են Քիւրտմեյդան գիւղը, Խոզմաւ կոչված բարձրաւանդակը և Շէն կոչված դաշտահարթը։

Նախքան Խոզմաւ հասնելը, հարկաւոր էր Արածանին (Արևելեան Եփրատը) անցնել՝ Քիւրտմեյդան գիւղի առաջ, և բռնել այդ տարօրինակ ճանապարհը՝ դէպի Միջագետք։ Այսպէս էր հրամայված թիւրք կառավարութեան կողմից։ Քիւրդերն ու թիւրքերը երկաթէ օղակների նման շրջափակել էին իրանց խնամքին յանձնված անզէն զոհերին։ Ճանապարհն երկար, բոպէն յամառ, որսեր՝ առատ, դատարան ու պատասխանատուութիւն գոյութիւն չունեն, ընդհակառակն մեծ մարգարէից պսակված փադիշահ-խալիֆայի և իր արբանեակների անշեղ հրամանն է, որը պէտք է անթերի կերպով կատարվի։ . . . .

Գեղեցիկ կանանց և օրիորդների դրութիւնը մի սովորական... խաղալիք էր։ Այդ տեսակէտից մարդիկ այլ և ներկայիս հրաժեշտ էին տալեւ և փոխադրվել նախապատմական դարերը։ Հանգամանքների դասաւորութիւնն այդ ընթացքն էր ստացել, որին մասնակցում էին և գերմանական «կրթված» կոչված սպաները։ Չը նայած մտրակների ու հրացանների կոթերի հարուածների տարափին, սրարշաւ առաջ ընթանալն անկարելի էր։ Բազմաթիւ երեխաների, պառաւ և յղի կանանց յոգնատանջ դրութիւնը և պապենական տնից ու տեղից ընդմիշտ անջատվելու միտքը՝ չէին թողնում արագ առաջանալ։

Այդ բազմութիւնը չի ունեցել այդ կեանքն ապրող ու մորմոքելով պատմող իր Դաւրիժեցին. այդ մասին պատմելը վերապահված էր հայ նկուն կնոջը, որը իր մարդու պէս հաւատարապէս տանում է այն լուծը, ապրում է այն արհաւիրքը, որը միմիայն ասիականութեան տափակ մտաւոր ճահիճներում կարող է գոյանալ։ «Քայլիր, մանկլէս, քայլիր. խաւարել է մեր արևը, կանչող ու չարագուշակ բուերին և ոռնացող գայլերին ապաստան են դառել մեր օջախները, աղբանոց են դառել մեր եկեղեցիներն ու սրբազան վայրերը. այդպէս է մեր ճակատագիրը, որին մենք կամայ-ակամայ պէտք է հնազանդենք»։ Այսպէս է մրմնջացել իր հոգու խորքից նահապետական կեանքն ապրող ու մնվող հայ մայրը՝ իր հոգու հետ։ Միայն մէկին ու երկուսին չի վիճակվել այդպիսի դառն հեծեծանք, այլ մի հօծ բազմութեան, որ «հայ» անունն էր իր վրա կրում։

Բանակը հետ ի հետ հասաւ Արածանու ափին։ Լաստեր և նման պարագաներ չը կային՝ ժողովրդին գետի միւս կողմը անցկացնելու համար. իւրաքանչիւրը պէտք է գետը մտնէ և անցնի միւս կողմը։ Վերակենդանացել էր 17-րդ դարը։ Այդ բոպէին Արածանին ոչնչով չէր տարբերվում Արաքսի նախկին տխրահռչակ տեսարանից։ Այստեղ միայն Առաքել պատմագիրն էր պակասում և հետագայ բանակը։ Դա դեռ Տարօնի դաշտն էր, դեռ ևս գիւղերին մօտիկ։ Հայրենի տուն ու տեղը, հասունացող արտերն ու սաղարթախիտ ծառերն այդ օր աւելի և աւելի գեղեցիկ էին երևում՝ հեռացող բանակի աչքին։ Իւրաքանչիւր քայլափոխին նրանք իրանց խուրջ նայելիս՝ ողբում էին իրանց տառապալից դրութիւնը։ Ահա Խոզմաւ տանող ճանապարհը. այդ տեղից պէտք էր անցնել դէպի Շէնը։ Այդ՝ հարաւի հօրիզոնը փակող Խոզմաւն, Սասունի կրկնվող պատմութիւնների հինաւուրց լուռ վկան այսօր ականատես էր լինում մի այնպիսի տեսարանի, մի այնպիսի դրամատիզութեան, որը պատկերացնել իր խղճալի դրութեամբ՝ շատ դժուար է։

Լացակումած ժողովուրդը քայլ առ քայլ բարձրանում էր այդ ամայի և միաժամանակ խորհրդաւոր սարալանջերով դէպի դիմացի դաշտահարթը՝ Շէնը։ Հայրենիքն իր մագնիսացած էութեամբ դէպի ինքն է քաշում և ետ դարձնում բազմաթիւ կանանց, որոնք այս կամ այն ձորամէջում, առուամէջում, բուրակում, ժայռերի ծերպում, թաւուտ մացառներում թաքնվում էին, որպէս զի թիւրքերի և քիւրդերի հեռանալու դէպքում նորից վերադառնան իրանց տեղերը։ Այդ դրութիւնն արիւնով է լուանում իւրաքանչիւր հողակտորը։ Ետ դառնալը հեշտ չէր։ Բազմաթիւ թշնամիների աչքից ոչ ոք չէր վրիպում։ Այդպիսի դիպուածներում, խնդիրը մի հասարակ գնդակի և կամ սուրի մի հարուածի շուրջն էր դառնում։

Չը նայած այդպիսի խստարգելութեան, հազարաւորներ՝ առանց տրտունջալու զոհ էին գնում դաւաճան հարուածներին՝ անմեղ արիւնով ներկելով պատմական ճանապարհի իւրաքանչիւր քար ու բոյսը։

Այդպէս է հայի դարերից հետէ ընթացող ճակատագիրը։ Դա մի խորհրդաւոր անէծք է մնացած հայի վրա, ով գիտէ, գուցէ նախնիքների սխալ ընթացքից մնացած։ Դրա արտայայտութիւնը Արևելքի . . . ժողովրդի նախնական և անշեղ աւանդն է, որը պէտք է միշտ անսասան մնայ։ Պէտք է ամայացնել Հայաստանը հայերից, պէտք է հայութեան մնացորդն անգամ վերացնել մէջ տեղից, ցնդեցնել, անհետացնել։ Տգիտութեան խօլ խաւարում խարխափող ասիականութեան հարազատ ժառանգներին՝ թիւրքին ու քիւրդին ամենևին հարկաւոր չէ լուսաւոր ճրագ, փարոս։ Այդպիսին կարող է կուրացնել թանձրացած տարրերի մտքի աչքերը։ Հայ ժողովուրդը, երբեմն ունենալով հանգիստ ժամանակամիջոց, իսկոյն ձեռնարկել է շէնացնել ու զարդարել նոյն իսկ անբոյս անապատները, անջուր սարալանջերը, ամայի տափաստանները։ Հայ ժողովուրդը մի կամուրջ էր, որի անյողդողդ ուսերի վրայով էին սահում Արևմուտքից նոր ու պատուաբեր հասկերները՝ ասիականութեան բիրտ ու անհիւրընկալ անկիւնները։ Այդպիսի հասկերներ հարկաւոր չէին Արևելքի բարբարոս զաւակներին։ Հայը մեղաւոր է և՛ երբ կամուրջ Արևմուտքի կուլտուրային ու քաղաքակրթութեան, և՛ երբ ձեռնարկեց շինարարական գործերում, և՛ երբ ընդունակ ու առաջադիմական տարր։ Քիւրդն ու թիւրքը իրանց իւրաքանչիւր քայլափոխում՝ ձգտում են մտնել և վերջնականապէս փոխադրվել նախապատմական երջանիկ դարերը, որոնք պարզվում էին քարանձաւներ, լեռների խորշերը, ծառերի կոճղերն իբրև բնակարաններ և վայրենի անասուններն ու ամայի անապատներն իբրև որսարաններ։ Եւ իսկապէս, դրանք մասամբ ներկայումս հասել են իրանց նպատակին։ Այդպիսի մնայուն ու անպատմական կուլտուրային հակընթաց հայկականը՝ իր տպաւորվող ու առաջադիմող էութեամբ՝ խոր կերպով խոցում էր թիւրքին ու քիւրդին։ Եւ ահա, այդ և նման պատճառներով պէտք է կրէ այն բոլոր զրկանքներն ու ցաւերը, որոնք պատրաստվում էին այդ խաւարնակ հայեացքի տէր մարդկանցից։ Այդպիսի մի ուրուական, ահա, կանգնած է մեր տարագրվող բազմութեան առաջ՝ իր սարսափելի էութեամբ։

Մեր գաղթող բանակն անցաւ Խոզմաւն և հասաւ Շէնին՝ տալով ահագին թւով զոհեր Արածանու ալիքներին և սարախորշերին։

Պատմութիւնն իր ընթացքում զարմանալի զուգադիպութիւններ ու կրկնութիւններ է յայտ բերում։ Սրանից մօտաւորապէս 1375 տարի առաջ՝ այդտեղ, Շէնում, բնաջինջ եղաւ Տիրան Մամիկոնեանի 8000-անոց բանակը արաբացի Աբդուլ-Րահմանի զօրքից և իր արիւնով ներկեց այդ խորհրդաւոր տեղերը։ Այն ժամանակներում՝ հայութեան երիտասարդութիւնն էր ոռոգում բոսորային գոյնով՝ Շէնի ծարաւած խորշերը, իսկ այսօր՝ նոյն ազգի կանանց և երեխաների անմեղ արիւնն է այդ ապաբաղդ վայրի կոշտերը փափկացնում։ Սա՛ղ, այս անգամ Եփրատն էլ է իր ահեղ պահանջը դնում մէջ տեղը։ Տարօնի զարդարանքը կազմող Արածանին անխռով և յամռընթաց սահում է դէպի արևմուտք՝ իր անողոք կոհակներում տանելով բիւրաւոր ջահել-ջիւանների դիակները, որոնք կտոր-կտոր են լինում սրածայր ժայռերի պատերին քսվելով։ Տղմաւոր ալեր կոհակներն ափերին խփվելով՝ անցած փառքն են յիշեցնում հայերին, որովհետև նա մի յօժարակամ մարտիրոսագրութիւն էր, առաջացած ազգային-կրօնական անյաղթելի խնդրի պահանջի վրա. իսկ այսօրվայ Եփրատն ինչ պիտի պատմէ ապագայում հայերին։ Ա՞յն, որ իր մանուածապատյա հոսանքով, Միրան դաշտից մինչև Պարսից ծոցը, կուլ է տուել բիւրաւոր անմեղ հայերի դիակներ և իր ջրերով լուացել եղերքներին կուտված հայութեան այրված ու մոխիր դարձած աճիւնը և սուրին ծայրով իր կոհակների մէջ խփված ու գետակուր եղած մեր նորագնաց բազմութիւնը։ Շէնն եւ գալիս աւելանում է միւս պատմական վայրերի թւին, առ յաւէտ պատմելով մի անմեղ բանակի գետակուր լինելը։

Էջմիածին Տիգրան Թովմասեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

Թիֆլիսի հայոց առաջնորդը հետևեալ հեռագիրն էր ուղարկել Պետրոգրադի նոր միտրոպոլիտ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոսին.

«Թիֆլիսից բացակայելով այժմ եմ սրտագին շնորհաւորում ձերդ բարձր սրբազնութեանը Պետրոգրադի միտրոպոլիտ նշանակուելով։ Կովկասի ձեր կարճ ժամանակեայ գործունէութեամբ դուք մշտապէս օրինակ տուիք քրիստոնէական սիրոյ՝ դէպի բոլոր տանջվածները առանց խտրութեան, և նոր բարձր պաշտօնում խնդրում եմ չը մոռանալ նրանց, որոնց վիճակվեց սոսկալի դժբաղդութիւն։ Մեսրոպ եպիսկոպոս»

Ի պատասխան այս հեռագրի առաջնորդը ստացել է հետևեալ հեռագիրը.

«Սրտագին շնորհակալ եմ ձերդ սրբազնութիւնից ջերմ ողջոյնի համար։ Թող յետագայումն էլ քրիստոնէական սէրը միացնի Կովկասի բոլոր ժողովուրդներին մեր միակ՝ Մեծ Հօր՝ Թագաւորին և ընդհանուր մայր հայրենիքին նուիրական ծառայութեան մէջ։ Թող այդ սէրը բանայ և մեղմացնի նրանց սրտերը մերձաւորին օգնելու անձնազոհ գործի մէջ ներկայ մեծ պատերազմի օրերին։ Պիտիրիմ արքեպիսկոպոս»

Դեկտ. 9-ին քաղաքային տնտեսական յանձնաժողովը քննելով զանազան առևտրականների յայտարարութիւնները մթերքների սակագինը աւելացնելու մասին, իր նիստում, որին ներկայ էին բոլոր տեսակի առևտրականները, լսելով առևտրականների բացատրութիւնները՝ որոշեց բոլոր տեսակի ալիւրի գները աւելացնել 2 ր. 60 կոպէկով մէշօկին։ Որոշվեց հացը թխել միայն 2 տեսակ, նշանակելով առաջին տեսակին $6\frac{1}{2}$ կոպէկ, երկրորդին՝ 6 կոպէկ ֆունտը. չուրեք հացի գինը աւելացնել $\frac{1}{2}$ կոպէկով ֆունտը. հաճարի հացը արժէ 4 կ.։ Որոշվեց վերացնել մսի տեսակաւորումը, նշանակելով մի ընդհանուր սակագին՝ 20 կ. ֆունտին, ոչխարինը 19 կ., գոմէշինը 15 կ. և խոզինը 20 կ.։ Որոշվեց կաթնային մթերքների սակագինը վերացնել. միայն կաթի վրա նշանակվեց 7 կոպէկ բաժակին։ Վերացվեցին նաև ձկան, ձուի, սոխի սակագները, որոնք էլ չեն ստացվում։ Աւելացվեց շաքարի սակագինը. գլուխը 22 կ., կոտրածը մինչև 23 կ. ֆունտը, սապոնը մինչև 23 կ., մոմը մինչև 50 կ., գետնախնձորը $3\frac{1}{2}$ կ., թթւ կաղամբը մինչև 4 կ., լուցկու մի կապոցը մինչև 25 կ., բրինձը մինչև 18 կ., մակարօնը մինչև 17 կ. և այսպէս ամեն բան։

Այսօր, երեկ. ժամը 8-ին, Հասարակական ակումբում (Անաստասիևսկայա 22) կը կայանայ զրոյց քաղաքային առաջիկայ ընտրութիւնների մասին։ Առաջինը կը խօսի Մ. Բերբերեան։ Զրոյցին մասնակցելու են հասարակական շատ գործիչներ։

Ռուսահայ և թիւրքահայ մի խումբ

կոչել սարսափելի որդուն։ Աղօթքը նրա համար դիւթիչ ներգործութիւն էր ունեցել։ Նա զգօն էր և մտածում էր Անդրէյի մասին։

Ինչ բարի և լաւ որդի է։ Եկաւ անձամբ պատմելու, չը սպասելով որ լրագիրներից կամ ուրիշներից իմանամ։ Եւ այդ պատճառով շատ էր խիղճը տանջվել։ Պառաւ մայրը այնպէս կարեկցում էր նրան և չէր ուզում որ նա տանջվի։ Չէ՞ որ նա զինուորական է, կռվին պիտի գնար «այնտեղ»։ Նրան հոգու արիութիւն է հարկաւոր։ Թող գայ, ինքը կարող կը լինի զսպել իրան։

«Լաց կը լինեմ յետոյ, մենակ, ամբողջ կեանքիս մնացորդը պիտի լամ, նա թող չիմանայ. ինչու պղտորել նրա սիրտը»—մրմնջում էր այդպէս նա, կէս ժամից աւելի։

Նախասենեակում զանգը հնչեց։ Նա ցնցվեց և ամրապնդեց իրան. զգում էր, թէ ինչպէս դժուար է այդ և ծանր, բայց վճռեց ամրապինդ լինել։

Աղախինը բացաւ դուռը։ Ներս մտաւ Անդրէյը և, առանց վերարկուն հանելու, ուղղակի անցաւ դէպի մայրը, լուռ գրկեց նրան և համբուրեց նրա ալեոր մազերը։

— Մայրիկ,—մեղմ շշնջաց նա և ձայնը կըկերաց.—իմ թանգագին մայր... Ես քեզ ուրախ լուր չեմ բերել...

Մայրը նայեց որդու վրա, յորդ արցունքներ հոսեցին նրա աչքերից։ Նա խորհում էր զսպել իրան, անգէտ ձևանալ և խօսեցնել տալ որդուն ամեն բան, ինչպէս խոստացել էր Սվիրիդինը. առաջ էլ մտածում էր այդ մասին, բայց յանկարծ զգաց, որ այդ հարկաւոր չէ, շատ խիստ կը լինէր թէ նրա և թէ իրա համար, որ նրան սարսափելի դժուար կը լինի պատմել, և զսպել իրան. գրկեց նրա գլուխը երկու ձեռքով և ասաց.

— Անդրիւշա, հոգիս, մի՛ ասիր... Ես գիտեմ, գիտեմ արդէն։

— Սվիրիդինն ասաց։

— Այո, նա։

— Ա՛. նա ասաց։ Հրաշալի մարդ, սիրում է մեզ... Ընկերս է նա։

Եւ մայրը զգում էր, որ ծնօտները թուլանում են, շրթունքները դողում և արցունքի հեղեղ է կազմվում աչքերի մէջ, բայց ուժերը հաւաքեց և սրտապնդվեց.

— Նստի՛ր, Անդրիւշա։

Մայրը կամաց ձեռքը դրեց նրա ուսին և նստեցրեց։

— Տիրոջ կամքն էր այդ, տրտնջալ չի կարելի։ Մենք մենակ չենք։ Շատերը կան մեզ պէս, շա՜տ շատե՛ր։ Ի՞նչ արած. դա պարտականութիւն է։ Նա պատւով զոհեց իր կեանքը... Միշա, իմ փոքրիկ Միշա. իմ հաճոյքս, լաւիկս, անգինս...

Այդ ասելով նա նայեց որդու վրա անհուն թախիծով լի աչքերով. այդ հայեացքը պատռեց նրա հոգին, և նա, որպէս կռիւներում եփված, փորձված մարդ, ականատես եղած անթիւ տանջանքների և հոգեվարքների, ընտելացած հանգիստ կերպով տանել այդ բոլորը, բայց այժմ չը կարողացաւ զսպել իրան և հեկեկաց երեխայի նման։

Մայրը սկսեց մխիթարել նրան. վազեց, անհանգստացաւ, ջուր բերեց և մխիթարական խօսքեր էր ասում։

— Անդրիւշա, ինչ եղաւ քեզ. ինչպէ՞ս կարելի է. այդպէս չի կարելի... Մենք չը պէտք է... Դու տղամարդ ես, զինուորակա՛ն։ Ա՛խ, Աստուած իմ, Տիրամայր Աստուածածին։

Ապա գրկեց նրա գլուխը և շոյում էր մազերն ու համբուրում։ Կապիտանը ամաչեց տառապած, թոյլ կնոջ առաջ, որը ստանալով այդպիսի անփոխարինելի և անուղղելի հարուած, այժմ գգւում էր իր շուրջը և մխիթարում իրան։ Նա յանկարծ ուղղվեց, սրբեց արցունքները և հանգստացաւ։

Աննա Միխայլովնան նստել էր նրա կողքին, բռնել էր նրա կոշտացած, այրվող ձեռները, իսկ Անդրիւշան մեղմ, հանդարտ պատմում էր Միշայի մասին. թէ ինչպէս նա յայտնվեց իրանց զօրամասում, ինչպէս հանդիպեցին, ինչպէս յաջորդ օրն ևեթ յարձակման գնացին և ինչ որ յետոյ պատահեց կռւի ժամանակ մանրամասնօրէն, ինչպէս նրան թաղեցին, ինչպիսի խաչ կանգնեցրեց նրա գերեզմանի վրա... Իսկ պառաւը խոր ուշադրութեամբ, յափշտակված լսում էր բոլորը՝ այդ խօսքերում ինչ-որ մխիթարական բան զգալով։

Դրանք Միշայի կեանքի վերջին մնացորդները, փշրանքներն էին, նրա հաճելի անձնաւորութեան կեանքի վերջին դէպքերը, իսկ մայրը հաւաքում էր մարգարիտների նման, որոնք անզգուշօրէն կորստաված մանեակից շաղ էին տրված փոշու մէջ։

Իսկ կապիտանը պատմում է և միաժամանակ հիացմունքով և խորը յարգանքով նայում էր մօրը, որը արիաբար տանում էր հասած դժբաղդութեանը, և մտքում խոնարհվեց կանացի հոգեկան այդ կորովի առաջ, որը կարողանում էր վեհօրէն կրել կեանքի ամենամեծ դժբաղդութիւնը։

Քաղաքում նրանք 2 օր մնացին։ Անդրէյ Եգորինը ամբողջ օրը գրեթէ անց էր կացնում մօր հետ։ Սվիրիդինն էլ մի քանի ժամ իրանց մօտ անց կացրեց։

Իսկ երբ նրանք մեկնում էին, մայրը օրհնեց և համբուրեց երկուսին էլ և վերջին բոպէին այնպէս արի և սրտապինդ ցոյց տուեց իրան, որ նրանք վերադարձան զօրաճակատը աւելի խաղաղ սրտով և ուժեղ տրամադրութեամբ։

Կապիտանը ջերմագին սեղմեց իր բարեկամի ձեռքը, երբ շնորհակալութիւն էր յայտնում այն ընկերական հոգացողութեան համար, որը նա ցոյց տուեց իրան։

Հետևեալ օրը նրանք իրանց ջոկատում էին, որը հանգստանում էր իրանց բացակայութեամբ։ Սկսվել է մեծ ճակատամարտ, և նրանց հրամայեցին նոր քաջագործութիւններ կատարելու։

Ռ. Խոկենդերեան

Վերջ

գրասէր երիտասարդների նախաձեռնութեամբ Գարեգին Լեւոնեանը այսօր, երեկ. ժամը 7-ին, Յովնանեան օրիորդաց դպրոցի դահլիճում կը կարդայ մի դասախօսութիւն «Միջնադարեան աշուղները» ընաբանով։

◆ Ինչպէս յայտնի է, քաղ. վարչութիւնը Օդեսայում իր գնած 50,000 պուդ շաքարը պէտք է բերէր մինչեւ դեկտ. 10-ը։ Այդ ժամանակն արդէն անցաւ, բայց շաքարը տակաւին մնում է Օդեսայում։ Այդ պատճառով քաղ. վարչութիւնը դիմեց պարենաւորման գործի լիազօր Շաշկովսկիին, որը խնդրեն կարգադրեց վագոններ տալ Օդեսայի շաքարը բերելու։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. բացել է ծրարների արհեստանոց, որտեղ պէտք է աշխատեն բացառապէս փախստականները։ Արհեստանոցն արդէն կահաւորված է. աշխատանքները կը սկսվեն այս երկու օրը։ Գործը, աջող գնալու դէպքում, ընդարձակվելու է այնւ։

◆ Բժիշկ Կ. Մկրտումեան Քաղ. Միութեան տեղական ճիւղի կողմից ուղարկվում է Վան, Միութեան այնտեղի բժշկա-սանիտարական հաստատութիւններում գործելու։

◆ Քաղ. Միութեան տեղական կոմիտէի լիազօր Ս. Աթանասեան հեռագրում է Ալ. Խատիսեանին, որ սանիտարա-տրանսպորտային խումբը հասել է Ջուլֆա, որտեղից մեկնում է Խոյ։ Տեղերում զգացվում է սուր կարիք փաթեթային եւ կապելու միջոցների, որը կազմում է Միութեան բոլոր հաստատութիւնների գործունէութեան աջող պայմաններից մէկը, առանց որոնց Միութեան հիմնարկութիւններն անգործութեան կը մատնվեն։ Ջուլֆայում լազարէթի կարիք չէ զգացվում։

◆ Դեկտ. 10-ին Թիֆլիսում ստացվել են հետեւեալ մթերքները. ալիւր 4 վագոն, ցորեն 9 վ., գետնախնձոր 2 վ., միրգ 2 վ., վառելափայտ 4 վ., կաղամբ 392 պուդ, քարածուխ 1 վ., նաւթ 10 վ., մազութ 22 վ., ձուկ 60 պուդ եւ սպիրտ 1 վագոն։

◆ Քաղաքային 1-ին գիշերային ապաստարանում երեւան է հանված բծաւոր տիֆով հիւանդ, որը առաջին դէպքն է։ Ձեռք են առնված միջոցներ հիւանդութիւնը արմատախիլ անելու։

◆ Գանձակի նահանգի յայտնի գինեգործներ եղբ. Փօրեր, զօրքի կարիքների համար Կարմիր Խաչի Ընկ. են նուիրել 20,000 ր., որից 5,000 ր. Կարմիր Խաչի Գանձակի ճիւղի միջոցների ուժեղացման համար, իսկ մնացած 15,000 րուբլին զինւորների համար ծննդեան ընծաներ գնելու։

◆ Քաղաքային առաջիկայ ընտրութիւնների առիթով կազմված ընտրողների ցուցակի քննութիւնը, որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբերի 9-ին Մ. Ն. Վեսելովզորովի նախագահութեամբ, պարզեց, որ այդ ցուցակները կարգին են կազմված, եւ որոշվեց նրանց ներկայացնել քաղաքային վարչութեան։

◆ Թէօդոսիայի հայ հասարակութեան, Սուրբաշիի գիւղացիների եւ Հին-Ղրիմի կողմից փախստականների եւ որբերի համար ուղարկված շորեղէնները (25 պուդ եւ 4 ֆ.) Թիֆլիս է բերել պ. Քէֆչեանը եւ յանձնել իրերը ըստ պատկանելոյն։ Իրերի մեծ մասը նուիրել են Սուրբաշիի հայ գիւղացիները։ Նոյն պարոնը բերել է նաեւ 2 պուդ ծխախոտ հայ կամաւորների համար։

◆ Քաղաքային 1-ին ապաստարանը նոյեմբերի ընթացքում այցելել են 181 հոգի տղամարդ եւ 1 կին։ Ըստ ազգութիւնների սրանք բաժանվում են այսպէս. ռուսներ 34 հ., հայեր 113 հ. (1 կին), վրացիներ 20, լեհեր 3, թուրքեր 2, ոս 1, հրեայ 1 եւ այլ ազգութիւններ 4։ Սրանք այցելել են 2989 անգամ։

◆ Ինչպէս յայտնի է, համառուսական զեմստվային միութիւնը Քաղ. Միութեան կովկասեան կոմիտէին պատուիրել էր 60,000 թամբ 600,000 րուբլու. այժմ այդ պատուէրը լիովին պատրաստված է եւ յանձնված ըստ պատկանելոյն։

◆ «Голосъ Кавказа»-ն գտնում է, որ ժամանակը հասել է տեղական թուրքերից զինւորներ վերցնելու ռուս զօրքի մէջ։ Այդ առիթով այժմ մի թուրք «Мусульманинъ» ստորագրութեամբ՝ ողջունում է «Голосъ Кавказа»-ի այդ միտքը։

◆ Ստացանք «Աղբիւր» եւ «Տարազ» հանդէսների նոյեմբերի № №-երը։ Թէ մէկը եւ թէ միւսը կազմված են շքեղ եւ բովանդակալից։ Մի շարք պատկերներ կան թէ առաջինում եւ թէ երկրորդում։ «Տարազում» ի միջի այլոց, զետեղված է թիւրքահայ գրող Ռուբէն Զարդարեանի պատկերը փոքրիկ կենսագրականի հետ միասին։ Հանդէսները լաւ տպաւորութիւն են թողնում իրանց արտաքին եւ ներքին տեսքով։

Վրիպակ.—Երէկվայ № 274 «Մշակի» առաջնորդող յօդուածի («Զինական կայութիւնը») տակ սխալմամբ դրված է Հ. Առաքելեան ստորագրութիւնը։

—

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Բաթումի քաղ. դուման ընդառաջ գնալով մուսուլմանների բարեգործ. ընկ.՝ նրան յատկացրել է 4400 քառ. սաժէն հողաբաժին, որի վրա ընկ. կառուցելու է մանկական ապաստարան։

◆ Պ. Հ. Գ. յայտնում է, որ փախստականներին դումարներ յատկացնող մասնաժողովը յատկացրեց Կովկասի Փոխարքային լրացուցիչ կերպով 500,000 ր. եւ նոր 1½ միլիոն րուբլի նախադումար։

◆ Պ. Հ. Գ. հաղորդում է, որ սինոդը որոշեց վերականգնել Վրաստանում Ալլահվերդիի եպիսկոպոսի պաշտօնը, որի համար ընտրեց Թիֆլիսի սինոդական գրասենեակի անդամ Պիրր վարդապետին։

◆ Պ. Հ. Գործակալութեան ասելով՝ Կովկաս է մեկնել սանիտարական մասի Գերագոյն Պետ պրինց Օլդէնբուրգսկին։

[illegible]

ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆՍՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

I

Պրոֆ. Բուհլը նորերս լոյս տեսած մի աշխատութեան մէջ, որ կրում է «Մահմեդականութիւնը որպէս համաշխարհային կրօն» անունը, ասում է, որ սկզբից Մահմեդի նպատակն այն չէր, որ նուաճումներ կատարէ հրէութեան եւ քրիստոնէութեան սահմանների մէջ։ Պէտք էր կռուել միայն կռապաշտների դէմ, միւսները հանգիստ պիտի թողնվէին։ Եւ ոչ միայն ուրիշ դաւանութեան պատկանողներին չէին ստիպում ընդունել իսլամը, այլ ընդհակառակն երբ դարձի եկողների թիւը շատ մեծացաւ, դա նկատվեց որպէս վտանգ ազգային տնտեսութեան համար, որովհետեւ քրիստոնեաների, հրէաների եւ պարսիկների դարձի գալով խիստ մեծացաւ այն առանձնաշնորհեալների թիւը, որոնք իրաւունք ունէին պետական եկամուտներից բաժին ստանալու։

Մահմեդականութեան առաջին մեծ շարժումը՝ կարելի է ասել՝ տեղի ունեցաւ այն ժամանակ, երբ Արաբիայի անջրդի անապատների մէջ խռացած հաւատացեալների բազմութիւնը անհրաժեշտ պէտք զգաց գաղթելու դէպի հարեւան աւելի բարեբեր երկիրները։ Դրանից յետոյ շատ չը տեւեց, մինչեւ որ միսիոնարութիւնը հաւատացեալ մահմեդականների համար դարձաւ գործունէութեան նպատակ, եւ հիմա կրօնական պրոպագանդան համարվում է մարգարէից հրամայված սրբազան մի պարտականութիւն։ Այդ պատճառով էլ մենք կանգնած ենք այն իրականութեան առաջ, որ մահմեդականութիւնը իր պրօպագանդայով աւելի մեծ թւով յարողներ է շահում, քան ուրիշ որեւէ միսիոնարութիւն անող կրօն։

Ո՞րտեղ պէտք է որոնել սրա պատճառը։ Իւրաքանչիւր կրօնի գործելու զօրութիւնը նախ եւ առաջ հիմնված պէտք է լինի այդ նոյն կրօնի էութեան եւ մարդկանց վրա ազդելու ընդունակութեան վրա։ Սակայն չը պէտք է անուշադիր թողնել եւ արտաքին գործօնները. իսկ դրանք մեծ դեր են կատարում մանաւանդ այն դէպքում, երբ հարցը վերաբերում է մահմեդականութեան յատկանիշներն ունեցող մի կրօնի։ Քաղաքական անկախութեան կորուստը ստիպեց մահմեդականներին իրանց ամբողջ ուժը եռանդուն կերպով կենտրոնացնել կրօնական նպատակակէտի շուրջը։ Օրինակ՝ Աֆրիկայում մահմեդականն այսպէս է մտածում. «Քանի որ մենք գաղթականութեանց պատճառով այլ եւս հնարաւորութիւն չունենք քաղաքականապէս տիրելու բնիկների վրա եւ քանի որ գերեվաճառութեան վերացմամբ այլ եւս չենք կարող սեւերի աշխարհում նիւթական շահեր ունենալ, ուրեմն թող դրա փոխարէն այդտեղի բնակիչներին դարձնենք Մահմեդի հաւատարիմ եւ անձնուէր հետեւողներ։ Այդ միջոցով մենք ամենից լաւ ձեռք կը բերենք մեր կորցրածը»։

Սա է այն եռանդուն պրօպագանդայի պատճառներից մէկը, որ իսլամի զաւակները մղում են Աֆրիկայում մեր օրերում։

Եւ այս դէպքում մահմեդական միսիոնարների համար շատ դիւրութիւններ են պատրաստում հէնց սպիտակ քրիստոնեայ կոչվող պետութիւնները, որ իրանց գաղութների մէջ բացում են երկիրը երթեւեկութեան համար, լաւացնում են հաղորդակցութեան միջոցները, մտցնում են խաղաղութիւն եւ կարգ, վերացնում են ցեղային կռիւները եւ աւազակութիւնը եւ այլն։

Մենք այստեղ առաջ կը բերենք մի քանի խօսքեր Սիմօնի յայտնի գրուածքից մահմեդականութեան մասին Սումատրայում։ Նա ասում է.

«Արեւմուտքում անանցանելի խիտ անտառներով ծածկված լեռները եւ Արեւելքում ճահճային կուսական անտառները դարեր շարունակ արգելք են եղել մահմեդական պրօպագանդայի երկրի ներսը մտնելուն։ Իսկ հիմա մահմեդական վաճառականը առաջ է գնում Արեւելքում լայն խճուղիներով եւ Արեւմուտքում յարմար լեռնային ճանապարհներով։ Պատերազմ՝ի ձայնը չէ սարսափեցնում նրան եւ աւարառու աւազակներ չեն սպառնում նրան թփերի ետեւը։ Գաղութային կառավարութիւնը պէտք է երկիրը բանայ կուլտուրայի առջեւ։ Եւ անշուշտ յանցանքը նրանը չէ, եթէ կուլտուրայի առաջին սուրհանդակները լինում են սպիտակ փաթթոցներ կրող մարդիկ։ Արդի կուլտուրան ճանապարհ է բանում դէպի հեթանոս ազգերի սիրտը ոչ միայն Աւետարանի դեսպանների համար, այլ հաւասար չափով նաեւ հակաքրիստոնէական աշխարհային կրօնների համար»։

Եւ նոյն հեղինակը իր մի ուրիշ աշխատութեան մէջ ասում է. «Ժամանակն է, որ մենք ոչ թէ միշտ խօսենք այն մասին, որ արդի տեխնիկան ու հետախուզութիւնները եւ գաղութային կուլտուրան բացել են երկրագունդը քրիստոնէական միսիոնարութեան համար, այլ մի քիչ էլ մտածենք այն մասին, որ այդ բոլոր առաւելութիւններից աւելի եւս օգտվում է մեր հզօր մրցակիցը հեթանոս ժողովուրդների հոգիները դէպի իրան քաշելու համար։ Մահմեդական ուխտաւորները եւրոպական շոգենաւերով ճանապարհորդում են դէպի սրբազան քաղաքը, լաւ յարմարեցված խճուղիներով առաջ են գնում մէքքեական միսիոնարները եւ դերվիշները։ Եգիպտական ղուրան-երգիչները սովորեցնում են Հիւսիսային Սումատրայի գիւղեան ծառայ երիտասարդներին Ղուրանի համարները գոց ասելու բարձր գիտութիւնը. թալիսմաններ ծախող խաղաղ վաճառականը, Ղուրանի արտագրողը, խորամանկ ըմբշամարտը եւ կախարդութեան «արուեստը» սովորեցնող ուսուցիչը գաղութային հզօր կառավարութեան զօրաւոր բազկի պաշտպանութեան տակ արաբական հոգի եւ արաբական իմաստութիւն են տանում դէպի երկրի ծայրերը»։

Լաւ, դա բնական է, եւ հազիւ թէ կարելի լինի գաղութային կառավարութիւններին պատասխանատուութեան ենթարկել նրա համար, որ նրանք այդ նկատմամբ աջակցում են իսլամի ծրագիրները իրագործելուն։ Սակայն հարցը դրանով չէ վերջանում։

Գաղութային կառավարութեան ամենադժուար պրօբլէմներից մէկը դէպի բնիկների կրօնը բռնելիք դիրքն է։ Շատերը դուցէ կը կարծեն, որ այս հարցի նկատմամբ ամենալաւ դիրքը կատարեալ չէզոքութիւնը կը լինէր. սակայն իրականութեան մէջ այդպիսի մի չէզոքութիւն պահպանելը անհնարին է։ Գաղութային ոչ մի կառավարութիւն չէ կարող անտարբեր մնալ այնպիսի հարցերի առջեւ, ինչպէս օրինակ՝ մարդ զոհելը կամ մարդակերութիւնը, եւ ստիպված է յաճախ դէպս միջոցներ ձեռք առնել մի շարք հեթանոս-կրօնական սովորութիւնների դէմ, օրինակ կենդանիներ տանջելու։ Եւ բնիկը հիմա այդ բանի վրա չէ զարմանում. իշխանութիւնը սպիտակների ձեռքն է եւ ուրեմն բնական է, որ դրանք ձեռք կը տան նաեւ իր կրօնին։ Բայց միեւնոյն ժամանակ նա տեսնում է, որ կառավարութիւնը չէ դպչում իսլամին, եւ դրանից նա գալիս է այս հետեւութեան, որ կառավարութիւնը չէ համարձակվում դպչել իսլամին, եւ որ ուրեմն իսլամը աւելի զօրաւոր կողմն է, իսկ այդ դէպքում ով չի կամենայ այդ աւելի զօրաւորի կողմը լինել։ Ահա այսպիսով ստեղծվում է իսլամի համար շատ նպաստաւոր մի դրութիւն։ Մենք այդ հարցի վրա աւելի մանրամասն կը խօսենք, երբ ցոյց կը տանք այն պատճառները, թէ ինչու մահմեդականութիւնը տարածվում է մանաւանդ բնական ժողովուրդների մէջ։

Մ. Դերձակեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՆԱՐԺԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

—

Մօտ օրերս «Մշակի» մէջ լոյս տեսաւ մի քննադատութիւն, Stretto կեղծ անուան տակ, որով հաղորդվում է, որ իբրեւ թէ եղել է պ. պ. Ղազարեանի եւ Սարգսեանի կազմակերպած համերգում, նոյեմբ. 28-ին, Ժողովրդական Տանը եւ գտել է թէ «լաւը յանցանք է» ու բերել է բացասական կողմերը յիշեալ մանկական համերգի։

Ռեցենզիան պ. Stretto-ի համեմված է ընդհանուր շաբլոն բառերով եւ պարզօրէն ներշնչված այն մտքով, որ սուսեր գցէ մի բարի եւ ազնիւ գործի վրա, որպիսին մանկական համերգներն են։ Զը տալով ոչ մի լուրջ եւ փաստացի տեսութիւն, Stretto-ն ակնեւ ակնարկներով ձգտում է խափանել մի նոր բարի գործի սկիզբը։ Ի՞նչ զարմանք, որ այս տեսակ ակնարկային ռեցենզիաները ոչ մի նպատակ եւ ցուցմունք չեն պարունակում, այլ երեւան են հանում պրօֆեսիօնալ ինչ-որ մթագոյն գնահատումներ։

Որքան ինձ յայտնի է, մանկական համերգները նոր երեւոյթ են մեր մէջ եւ արժանի խրախուսանքի, որովհետեւ պարզ է, որ մենք զուրկ ենք գեղարուեստական ճաշակից եւ երաժշտական ըմբռնումներից. ուրեմն ի՞նչ է մնում անել, եթէ ոչ մանուկ հասակից տալ գեղարուեստական հասկացողութիւն։

Եւ պ. պ. Սարգսեան ու Ղազարեան միմիայն խրախուսանքի արժանի են այդ դէպքում։ Հեշտ բան չէ 100 հոգից երեխաներից խումբ կազմել եւ երգել այն չափով, որ մանուկ գլուխը կատարէ երաժշտական ելեւէջները։ Միայն forto-ից piano-ն անցնելը ի՞նչ արժէ. այլեւս չենք ասում ուրիշ աւելի դժուար պարբերութիւնները՝ նիւանսիրօվկան, ռիթմը եւ այլն։

Որքան ինձ յայտնի է, այն օրը համերգին ներկայ էին դպրոցական շատ աշակերտներ իրանց դաստիարակներով, որոնց մէջ եւ նուաստս։ Այդպիսով երբ կարդացինք Stretto-ի ռեցենզիան՝ տեսանք, որ նա ոչ միայն երաժշտական հասկացողութեան աբսոլիւտ բացակայութիւն է երեւան բերում, այլ եւ անբարեխիղճ մեղադրանք բարդում երկու երաժշտասէրների գլխին։

Ես չը գիտեմ ինչ անուն պիտի տալ Stretto-ի այն սուտերին, որ նա բերում է իր ռեցենզիայում, շեշտելով «թէ ծրագրի 14 կտորից երկուսը պատկանում են միայն ուրիշներին՝ Տէր-Ղեւոնդեանի եւ Ս. Մանուկեանի գրչին», որոնց հաւանել է Stretto-ն, իսկ մնացածները վերագրում է Սարգսեանին։

Անհրաժեշտ եմ համարում ընդգծել, որ այստեղ ճշմարտութեան ակնեւ բացակայութիւն է. ծրագրի մէջ 7 կտորները պատկանում են այլ հեղինակների, այլ ոչ 2-ը։ Ահա այդ կտորները. 1) «Վերջին անգամ», 2) «Ննջիր անգին», 3) «Մանիր, մանիր», 4) «Լօռենու տակին», 5) «Դեռ ուր է ծիծառ», 6) «Ճախարակ», 7) «Ցոլան աստղեր»։

Եթէ Stretto-ն այդ պարզ երգերը շփոթել է, ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ նրա այն տողերին որ վերաբերում է Ղազարեանի «Անգործ մանուկ» օպերային։ Չէ՞ որ օպերան հասկանալը աւելի դժուար է։

«Անգործ մանուկը»—սխալ է աֆիշում, «Մանկական օպերա». իսկ այդ անուան եւ մեր լսածի միջեւ հակասութիւն չը նկատեցինք։

Օպերան գրված է ընդարձակ ուվերտիւրիայով, երաժշտական որոշ ֆորմայով եւ ամբողջ երաժշտութիւնը համապատասխանում է լիբրետտոյին, երաժշտութիւնը ըմբռնելի մանուկներին, պարերի մասը հետաքրքրական։ Ուրեմն էլ ի՞նչ։ Եթէ Stretto-ն բացէր որեւէ երաժշտական բառարան, դիցուք հէնց «Муз. словарь Рымана», այնտեղ կը տեսնէր նոյն պահանջները։

Ի հարկէ միամիտ հասարակութիւնը կարող է խաբվել յօխորտացող քննադատականից, բայց երբ այս քննադատը դուրս է գալիս անփաստ եւ պատռտած տուեալներով, ունենք իրաւունք ասելու, որ այդ քննադատը շատ հեռու է թէ երաժշտութիւնը հասկանալուց եւ թէ բարի նպատակից։ Եւ ներկայ դէպքում աւելորդ չեմ համարում հաղորդել եւ իմ տպաւորութիւնները համերգից ստացած, որոնք անպայման գոհացուցիչ էին։ Երեխան տեսնում էր, որ իրան՝ նոյնիսկ ծանօթ երգերը, օրինակ «Սիրուն թիթեռ, ինձ ասա», երգվում են, ճիշդ է, բայց ոչ այնպէս, ինչպէս ինքը սովոր է երգել առանց նիւանսների։ Նա տեսնում է, որ թատրոնում պահանջվում է որոշ դիսցիպլինա, որին անսովոր են մերոնք, եւ այդ բոլորը սովորում է փոքրուց. նա ոգեւորվում է, ծափահարում է եւ նոյնիսկ խնդրում է կրկնել մի քանի երգեր։ Մենք տեսանք, թէ ինչպէս 4 կտոր կրկնել տուին եւ այդ երգերն էին, որ պատկանում էին Ղազարեանին (3 կտոր) Սարգսեանին (մի կտոր)։ Իսկ այդ քիչ բան չենք համարում։ Եւ մեր կարծիքով՝ դպրոցական մանկավարժական խորհուրդները եւ ծնողները ոչ միայն պիտի արգելք հանդիսանան բարի գործին, այլ ամեն կերպ խրախուսանեն։ Եթէ մի բան պակասում է մեր երեխաներին, այդ նամանաւանդ զուարճութիւն է, եւ խելացի կազմակերպված համերգներն ու ներկայացումները։ Իսկ Ղազարեանի եւ Սարգսեանի սկսած գործը ամեն կերպ կարելի է բաւարար համարել, մանաւանդ որ գործը չափազանց մատաղ է ու նոր։

Ուսուցիչ-ծնող

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 թ.
(Գոլովին, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Դ. ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ—9½—3 ժ. ներքին, ջղային եւ երեխայոց հիւանդութ. եւ ծննդաբ.։
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄԻՆՈՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի եւ քթի հիւանդութ.։
Ս. Պ. ՏԷՐՅԵՆԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ., հիւանդ. եւ ղա. բաց. երեխայոց ներքին եւ ծննդաբ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄԻՆՈՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիում) եւ օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—217

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

КАТАРРЪ ЖЕЛУДКА
ГЕМОРРОЙ
ЗАПОРЪ
ИЗЛѢЧИВАЕТЪ РАДИКАЛЬНО, ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО
Пилюли „КАТАГЕМО"
М. ДЕЛАМУРЕ
ПРОДАЖА ВЪ ЛУЧШИХЪ АПТЕКАХЪ И ВЪ АПТЕКАРСКИХЪ СКЛАДАХЪ.
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ СКЛАДЪ ДЛЯ ВСЕГО КАВКАЗА
ЛАБОРАТОРІЯ М. ДЕЛАМУРЕ ТИФЛИСЪ
ЭРИВАНСКАЯ ПЛ. ПУШКИНСКАЯ 3, ВЕРХНІЙ ЭТАЖЪ
760. 50—15

ՀՐԱՒԷՐ

Հոգեւոր իշխանութեան կարգադրութեան համաձայն, դեկտեմբերի 13-ին, կիրակի, պատարագից յետոյ, ժամը 11-ին, հրաւիրվում են ԲԵԹՂԷՀԷՄԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ եկեղեցու յարգելի ծխականները, եկեղեցու երեցփոխ պ. Վ. Ռ. Աւանեսովի պաշտօնավարութեան 10-ամեայ հաշիւները հաստատելու։
Մխական կանոնադրութեան 14-րդ յօդ. համաձայն ժողովը կանոնաւոր է համարվում առաջին իսկ անգամ, որքան էլ լինի իրաւատուների թիւը։
Քհանայ տ.-Ք. Մեհրաբեանց
912. 1—1

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Ցօգուտ «Մշակի» ֆօնդի
հետեւեալ գրքերը.
1) «ՄՇԱԿԸ» ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ գ. 1 ր.
2) ՀԱՄԱԼԻ ՄԱՍԼԱՀԱԹՆԵՐԸ » — 30 կ.
3) ԿԱՑԷՆԻ ՃԱՆԿԵՐՈՒՄ, դրամա 5 գ. Ալ. Առաքելեանի » — 50 կ.
4) ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿԻ» («Մշակի» յօբելեանի առիթով «Տարազի» հրատարակած ալմանախ) 1 ր.
5) ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, հատոր I 1 ր.
Վերոյիշեալ հրատարակութիւններից մի մի օրինակ պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։ 2. 0—6

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐ. ՄԻՆԻՍՏՐ. ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔՈՅ ԳՏՆՎՈՂ
ՀԱՇՈՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Ն. Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
(Գոյութիւն ունի 1895 թուից)
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ
Դասընթացը 4-ամսեայ՝ ամենօրեայ պարապմունքներով։
Խնդիրքների ընդունելութիւնը դեկտեմբերի 15-ից։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ից 1916 թ.։ Ծրագիրը եւ կանոնները ուղարկվում եւ տրվում են ձրիաբար՝ կուրսերի դիւանատանը՝ Թիֆլիս, Նիկօլայեվսկայա փողոց, № 22, տելեֆոն № 7—44. (Ե.Հ.Հ.Կ.) 909. 0—1

12 КНИГЪ. | 7 руб. ВЪ ГОДЪ

ОТКРЫТА ПОДПИСКА
на 1916 годъ.
(4-й годъ изданія)
НА ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ, НАУЧНЫЙ И ПОЛИТИЧЕСКІЙ
ЖУРНАЛЪ
„СѢВЕРНЫЯ ЗАПИСКИ",
издаваемый въ Петроградѣ.

Въ 1916 году журналъ будетъ издаваться по прежней программѣ и при участіи прежнихъ сотрудниковъ въ отдѣлахъ художественной литературы (беллетристика, стихи), литературной критики, искусства, театра, науки, филисофіи, религіи, политики, народнаго хозяйства.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА на журналъ
съ пересылкой на годъ 7 р., на 6 мѣс. 4 р., на 3 мѣс. 2 р. 25 к., за границу на г. 10 р. ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ: въ главной конторѣ журнала: Петроградъ, Загородный пр., 21, въ крупныхъ книжныхъ магазинахъ и во всѣхъ почтовыхъ учрежденеіяхъ.
Книжные магазины за комиссію удерживаютъ 5%.
Отдѣльные номера для ознакомленія высылается по 60 коп., наложеннымъ платежомъ 75 к.
(2.2.) 911. 4—1 Издательница С. И. ЧАЦКИНА.

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.